

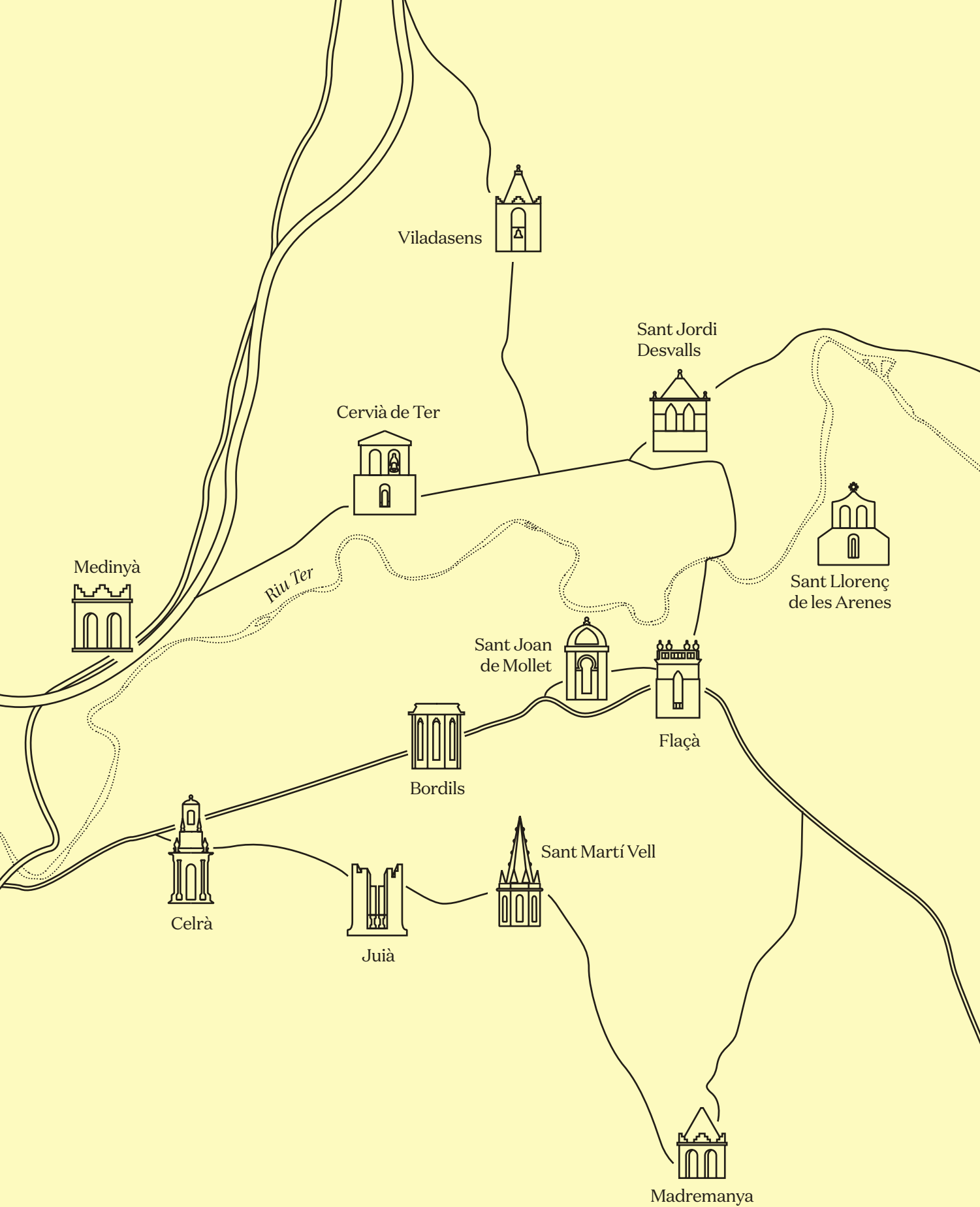
LA LLERA

DEL TER NÚM. 69

La revista de
Bordils, Celrà,
Cervià de Ter, Flaçà,
Juià, Madremanya,
Medinyà, Sant Joan
de Mollet, Sant
Jordi Desvalls,
Sant Llorenç de les
Arenes, Sant Martí
Vell i Viladasens

Hivern / 2025

La Llera del Ter
Hivern / 2025
Núm. 69

Col·laboracions:
Rita Andreu Vaquer
Júlia Aleu i Pastor
Àngels Artigas Claret
Jordi Barrera Coll
Ferran Bertran Rafart
Èlia Borràs Güibes
Marcel Busquets Casadevall
Clàudia Bussé Rojas
Pau Camps Vilert
Eduard Carreras Nadal
Oleguer Cebrià Salvador
Azahara Cerezo
Carme Congost Escura
Xavier Cortadellas Gratacós
Núria Esponellà Puiggermanal
Teresa Ferrés Bassols
Rosa Gil Vilà
Mila Gómez Raddi
Judit Guixeras Roca
David Guixeras Olivet
Lluïsa Jordà Stanford
Xevi Jou Viola
Mariona Miquel Ros
Lola Muxach Domingo
Raül Muxach Pagès
Mariona Omedes Cornet
Jana Perich Adroher
Francesc Prat Figueras
Anna Presas Quintana
Marta Puig Parnau
Pitu Pujol Vila
Àfrika Rodríguez Baraffe
Miquel Terrádez Valmaña
Guillem Trias i Valentí
Kateryna Shkarinska
Berta Vilaseca Frou
Sara Vilaseca Frou

Fotografia:
Enric Casals
Jesús Potrony Serret
Aniol Simon Surià
Joan Trias i Valentí

Cap de fotografia:
Martí Navarro Molina

Coordinació:
Mar Camps i Mora
Lia Pou Brugué

Disseny i maquetació:
Marta Montenegro Carreras

Correcció:
Anna Roig

Núm. 69

Hivern / 2025

EDITORIAL 04

LA IL·LUSTRACIÓ Escorça 06

AVUI EN DIA

- 10 Medinyà, un poble sense ajuntament
- 14 El caliu del bar de Juià
- 18 Mancomunar, el pas necessari
- 22 Sant Llorenç no vol créixer més

L'ESPIELL

26 Pintura, escultura i artesanía

TOT ENRAONANT

- 82 Ramon Madrenas, l'últim pastor de Flaça
- 88 Les històries de l'avi Siset, Narcís Frou
- 92 La família Lladó: tres generacions a la cuina del restaurant de Viladasens
- 96 Un sopar literari amb Lluís Muntada

COSES D'ABANTES

- 102 Cent anys de llum a Mollet
- 104 A Can Vidal de Juià

PENSAMENTS

- 110 Núria Esponellà
- 112 Francesc Prat
- 114 Xavier Cortadellas

Fotografies de Martí Navarro Molina, Jesús Potrony i Aniol Simon Surià

Fe d'errates de La Llera del Ter 68
Article *Fent-la petar amb...* Imma Vilà, brocantera
1. On posa X anys, ha de posar 9 anys / 2. On posa Can X, ha de posar Can Baldiri

Un retrat dels artistes que ens envolten

MAR CAMPS I MORA

Fotografia: Martí Navarro Molina

En aquesta tarda d'hivern, hauries d'entrar a l'espai sagrat i recollir-te en la foscor entre pedres i morts; prop del Ter, a l'església de Sant Llorenç.

Francesc Prat

Donem la benvinguda a l'últim campanar, al poble més petit de tots que s'afegeix a la nostra revista: Sant Llorenç de les Arenes. Un poble que pertany a Foixà, però amb molts vincles amb Flaçà; el poble que sent el riu, el nostre riu, més a prop. “Aquesta connexió amb el riu i el territori que l'envolta es percep no només en el seu paisatge, sinó també en la forma com els habitants han sabut conservar l'essència del poble al llarg dels anys i assegurar que Sant Llorenç segueixi essent un lloc únic i especial”, escriu l'Eduard Carreras. Un poble empordanès que, com ens explica el mateix autor, té una vintena de cases i ja no vol, ni pot, créixer més. Un fet que, sens dubte, el fa encara més singular.

En aquestes pàgines fem una radiografia d'una altra vila, aquesta a la riba esquerra del riu, Medinyà: un poble que fa més de cinquanta anys es va veure privat del seu Ajuntament perquè va ser annexionat a Sant Julià de Ramis. A les acaballes del franquisme, els veïns se'n van assabentar per la premsa i des de llavors, perseverants, lluiten per la restitució de la Casa de la Vila i per convertir-se en el municipi número 222 de les comarques gironines. Ens ho explica el regidor de Medinyà Guillem Trias. El polític Marcel Busquets llança una altra idea, la de mancomunar els nostres pobles: mantenint cadascun la seva identitat però cooperant per enriquir, en tots els sentits, el nostre territori.

En aquesta mateixa línia, des d'aquesta revista i des d'aquest espai de l'“Editorial”, fa anys que reivindiquem que els pobles han de treballar plegats per posar en valor el patrimoni i la cultura que ens envolta. Per això, dediquem “L'Espiell” a pintors, escultors i artesans arrelats als nostres pobles. Cal conèixer-los: a ells i la seva obra. I cal que, des dels ajuntaments, se'ls doni més suport i s'ajudi a difondre les seves creacions.

Una quarantena de persones, voluntàries, han fet possible aquest número que retrata una vintena

d'artistes i presenta festivals de la zona com l'Art i Gavarres, l'Encesa dels Il·luminats de Julià, el Festival Niu de Sant Martí Vell o la Pluja d'Art de Sant Jordi. D'altra banda, se'n mostren els centres i espais museístics: el Museu de Raset, el Museu Dalí de Púbol, el bosc de les Escultures i Cultural Rizoma de Celrà. Tot per la voluntat de reforçar l'autoestima i la identitat dels pobles de la llera. I amb la consciència que només podem estimar un lloc si l'arribem a conèixer.

També hi trobareu persones i llocs que formen part de la vida dels pobles: espais com el bar de Julià o el restaurant Can Lladó de Viladasens, converses amb l'escriptor Lluís Muntada, amb l'últim pastor de Flaçà o amb en Siset, veí de la carretera de Palamós de Celrà, que als seus vuitanta anys llargs encara va amb bicicleta a tot arreu. I rescabalarem la història: la història dels cent anys de l'arribada de la llum a Mollet o del mas Can Vidal de Julià.

Comencem i acabem amb un aire líric, poètic: amb les il·lustracions i la prosa de la Marta Puig parlant dels arbres, de la seva superfície, de les escorces. I amb els escrits de Núria Esponellà sobre l'artista més enlluernadora i enigmàtica, controvertida també, de la llera, Elsa Peretti; de Xavier Cortadellas sobre l'estació de Flaçà, de la porta que representava per a tants joves per poder fugir del món conegut, i de Francesc Prat sobre el paisatge de la nostra terra natal: “Al nord, rere la fertilitat de les riberes del Ter, puntejades per campanars que sobresurten enmig dels pobles, la Mare de Déu del Món, el Canigó i l'Albera, ja amb claredats empordaneses, i el mar!”

Són de Prat també els versos citats al principi d'aquest text: “En aquesta tarda d'hivern, hauries d'entrar a l'espai sagrat i recollir-te en la foscor entre pedres i morts; prop del Ter, a l'església de Sant Llorenç”. Llegir aquesta revista, una tarda d'hivern, també us pot portar a aquest temple romànic sense haver-hi d'anar. Us hi pot portar des del costat de la llar estant, ara que la primavera encara trigarà a arribar~

Escorça

I farta que li busquessin la veritat sempre al fons,
de decapar-se tota per treure el que amagava a sota,
de qüestionar-se essències, sentits i significats,
va començar a reivindicar la pell.

La pell arrugada que a vegades es feia pell morta,
però que era nervi, impuls i acte reflex que li naixia sense reposar,
acumulant gruix, i marques, i capes aspres
que s'anaven sobreposant, atrapant aire entremig,
vomitant-ne, esberlant-se,
recollint-se i recargolant-se,
cobrint-la tota i protegint-la, fent-la cuirassa.

Fins que hi tornessin.

Buscant-la a ella de veritat, sense embolcalls, li traurien tot,
deixant-la nua, a carn viva, desprotegida, vulnerable,
prenent-li tot l'instint i tota l'estratègia per surar ells,
i ella, refer-se.

MARTA PUIG PARNAU

10
Medinyà, un poble
sense ajuntament

14
El caliu del bar de Juià

18
Mancomunar,
el pas necessari

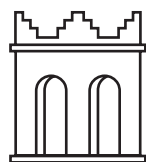
22
Sant Llorenç
no vol créixer més

AVUI EN DIA

GUILLEM TRIAS Fotografia
Joan Trias

Medinyà, un poble sense ajuntament

El 3 de juliol de 1972, *Los Sitios* va publicar en portada: “Se incorpora el Municipio de Mediñá al de San Julián de Ramis”. D’aquesta forma, els veïns i les veïnes de Medinyà es van assabentar de l’annexió entre els dos pobles

El Castell de Medinyà i el poble
que s'estén als seus peus

Fins aquell moment, Medinyà havia sigut un municipi de ple dret i el poble es va sentir traït i enganyat. En concret, l’annexió es va certificar al Decret 2049/1972, firmat per Francisco Franco. Fins avui, aquesta decisió franquista continua vigent i els dos pobles continuen formant un sol municipi.

El text del decret afirmava que l’annexió entre els dos pobles era “voluntària”. Cal situar-nos en el franquisme: per tant, el consistori d’aquell moment no havia estat escollit democràticament. Durant l’agregació, l’alcalde de Medinyà era Eduard de Fonsdeviela, marquès de Medinyà, i l’alcalde de Sant Julià de Ramis, Josep Puig.

L’argumentació d’aquestes annexions era que uns municipis més grans podrien oferir millors serveis i una gestió més adequada dels recursos, fet que no s’ha demostrat amb el temps. Tot i això, les raons evidents eren econòmiques, ja que l’Estat espanyol premiava monetàriament els pobles que duïen a terme fusions. A més, Medinyà, en aquell moment, es trobava en una situació molt complicada per una sèrie d’obres públiques que es van realitzar al poble, i Sant Julià de Ramis tenia la capacitat per assumir aquest endeutament.

No obstant això, Medinyà no ha perdut la seva identitat, ja que ha mantingut totes les seves acti-

vitats pròpies, com la Festa Major, la Cavalcada de Reis o l'Homenatge a la Vellesa. Tampoc ha perdut el codi postal propi i, fins i tot, la gent de Medinyà balla sardanes a l'estil empordanès i la de Sant Julià de Ramis, a l'estil selvatà.

La consciència de poble i la voluntat de recuperar l'estatus de municipi va comportar que el 1995 veïns i veïnes constituïssin el Col·lectiu Pro Medinyà Independent, presidit per Martí Ferrés.

El 1996, el Col·lectiu va començar el procediment per presentar la petició per recuperar l'autonomia de Medinyà amb una recollida de firmes dels veïns davant del secretari o protocol·litzades notarialment. Es van recollir unes 334 firmes. Lamentablement, aquesta feina no va donar els fruits esperats, ja que la Generalitat va rebutjar les signatures presentades.

Per descomptat, el Col·lectiu va recórrer la decisió i la justícia va donar validesa a les signatures presentades. Al mateix temps, el Parlament de Catalunya va aprovar una modificació de la Llei de règim local de Catalunya que anava en contra dels interessos de Medinyà. Aquesta llei establia requisits per constituir-se en municipi. Concretament, el requisit que Medinyà no complia era que el municipi resultant havia de tenir, com a mínim, 2.000 habitants, i en aquell moment el nombre d'habitants de Medinyà rondava els 650. Aquesta reforma de la legislació precisava que els expedients iniciats amb anterioritat a la modificació no estaven afectats per aquests nous requisits. Així, doncs, l'expedient promogut pel Col·lectiu no quedava perjudicat. Tanmateix, el ple de l'Ajuntament de Sant Julià de Ramis va acordar obrir un nou expedient, que estava afectat per aquests nous requisits. Això va provocar que l'expedient presentat pel Col·lectiu quedés assimilat en el nou expedient i, per tant, la restitució quedava desestimada pel fet que Medinyà no assolía el nombre mínim d'habitants. Lògicament, el Col·lectiu va recórrer l'acumulació d'ambdós expedients, però la justícia va desestimar aquest recurs.

Malgrat aquest primer entrebanc, el poble va continuar reivindicant la restitució de Medinyà com a municipi.

Coetàniament a aquest procés, l'any 2000 es va presentar un informe sobre la revisió del model d'organització territorial de Catalunya al govern de la Generalitat, a instància dels grups del Parlament de Catalunya, en què s'esmentava que l'agregació

de Medinyà i Sant Julià de Ramis no era natural i, per tant, es proposava l'escissió dels dos pobles.

LA PERSERVERÀNCIA DELS VEÏNS

Més endavant, el 21 d'octubre de 2011, es va dur a terme un ple extraordinari a l'Ajuntament de Sant Julià de Ramis en el qual es va aprovar per unanimitat el suport a la restitució de Medinyà i es requeria que el consistori iniciés el procés de segregació amb el Parlament de Catalunya.

A l'octubre del 2014, el Ple del Parlament de Catalunya va aprovar una moció en la qual demanava que el govern de la Generalitat presentés un projecte de llei per a la creació del municipi de Medinyà.

A partir d'aquest moment es va requerir l'elaboració d'informes en què es va demostrar la viabilitat del municipi de Medinyà.

Doncs aquest procés, iniciat el 2011, es va concloure amb l'aprovació de la Llei del Parlament de Catalunya 8/2015, de 10 de juny, de creació del municipi de Medinyà.

Aquesta Llei és excepcional, ja que Medinyà, el 2015, encara no complia el requisit poblacional, però les seves singularitats justificaven la redacció d'aquesta llei.

Aquesta llei va determinar que Medinyà es constituïa com el municipi 222 de la província de Girona.

L'aprovació de la llei va motivar la creació de la Comissió Gestora, que era l'òrgan que havia de gestionar el municipi de Medinyà fins a les següents eleccions municipals. Estava formada per cinc persones, fruit del resultat de la mesa electoral del poble de Medinyà a les darreres eleccions municipals (maig del 2015). El resultat fou que la Comissió Gestora havia d'estar formada per quatre persones de Medinyà 1972-Entesa i una persona de CiU. Cal destacar que el grup majoritari va cedir un lloc perquè un membre del Col·lectiu s'incorporés a la Gestora, que estava presidida per la Montse Garcia (M1972-E). També es va crear la Comissió Paritària, formada per membres de la Gestora i de l'Ajuntament de Sant Julià de Ramis, per acordar el repartiment de drets i deures.

Mentre aquests òrgans treballaven per Medinyà, el 2018, el Tribunal Constitucional, a partir d'un recurs d'inconstitucionalitat interposat pel govern espanyol, va anul·lar aquesta llei. Bàsicament, el

seu argument va ser que Medinyà no complia els requisits per ser un municipi i, per consegüent, va tornar a ser annexat a Sant Julià de Ramis.

Aquesta garrotada va afectar l'estat anímic del poble de Medinyà.

Malgrat això, la voluntat del poble continua sent la de ser un municipi de ple dret. Per aquest motiu, avui en dia es busquen noves vies legals per aconseguir aquest objectiu.

Precisament, el fet que la decisió d'agregació fos durant l'època franquista, a través d'un consistori no democràtic, i que el decret fos subscrit per Francisco Franco ha permès iniciar el camí per estudiar la possibilitat de reparar aquest acte franquista.

Al cap i a la fi, aquesta nova via permet corregir un fet que no hauria d'haver succeït i Medinyà podria restituir-se com a municipi. En cap cas s'està creant un municipi nou, sinó que es reverteix una decisió antidemocràtica que ha ocasionat un gran perjudici cap al poble de Medinyà.

Afortunadament, durant tot aquest procés Medinyà ha rebut el suport del territori del seu voltant

Nucli antic del poble

El fet que la decisió d'agregació fos durant la dictadura ha permès iniciar el camí per estudiar la possibilitat de reparar aquest acte franquista

FERRAN BERTRAN Fotografia
Marti Navarro Molina

El caliu del bar de Juià

Fa quaranta anys es va obrir el Bar Figueras d'en Josep Figueras i la Maria Capdeferro al mig del poble. Els clients en deien el Bar Sorpresa perquè mai sabien què hi hauria per menjar. El 2009, en Josep Lluís Monsó i la Rita Centelles van agafar el restaurant i des de llavors, amb les seves filles, continuen donant vida al poble

El Restaurant Juià, abans conegut com Bar Figueras, es troba a prop de l'església del poble de Juià, a la confluència entre el carrer de la Mosca i el carrer de l'Església. L'edifici va ser restaurat i ampliat durant la dècada dels vuitanta abans de la seva primera obertura, i manté un encant que reflecteix l'arquitectura tradicional del poble, amb una combinació de pedra vista i remolinat.

L'establiment disposa de dues plantes. A la planta baixa, hi trobem un menjador interior amb barra, una llar de foc i diverses taules; a la part exterior, una terrassa amb un cobert on es cou la carn a la brasa i se serveixen els àpats. A la planta superior hi ha la llar on ha viscut sempre la família responsable del restaurant, els primers anys la família Figueras, i posteriorment la família Monsó, fins avui dia.

LA PRIMERA ÈPOCA AMB EN JOSEP I LA MARIA

L'any 1984 es va inaugurar el Bar Figueras, fundat per Josep Figueras i Maria Capdeferro. En aquell moment, la terrassa encara no estava acabada i molts carrers del poble no estaven pavimentats, ni tan sols els de davant del bar. Per dur a terme les obres i l'ampliació del local, la família Figueras es va veure obligada a endeutar-se amb els paletes i lampistes del poble, que eren coneguts seus. Els diners es van anar retornant progressivament i de manera rigorosa gràcies a l'èxit del bar i la seva feina constant: treballaven de dilluns a diumenge quasi tot l'any. Va ser un èxit, tot i la inexperiència en el sec-

A dalt, en Josep i la Maria el dia que van obrir el bar; a baix, un dinar d'un grup de clients habituals

tor de l'hostaleria tant de la Maria com d'en Josep. Abans d'obrir el bar, la Maria es dedicava a fer brodats i arranjaments tèxtils, i en Josep havia treballat tota la vida en fàbriques de paper de la zona.

El bar havia obert amb una planificació escassa, no va haver-hi mai ni un menú ni una carta, i per això un dels clients habituals va atribuir-li el sobrenom de Bar Sorpresa, en referència al fet que mai sabies què hi podies trobar. Els àpats eren senzills, el motor culinari del bar eren les torrades fetes a la llar de foc pels mateixos clients acompanyades d'embotit i carn a la brasa produïts per ells mateixos: mataven un mínim de dos porcs a l'any, i quan feien curt encarregaven més carn a Can Sisu, la carnisseria i única botiga del poble en aquell temps.

El bar era freqüentat per la colla de caçadors de Celrà, que ben aviat el va establir com el seu lloc de trobada. La Maria va aprendre a guisar senglar, el plat més representatiu a les trobades anuals que organitzaven al Bar Figueras. A principis dels anys noranta, la colla de caçadors els va regalar un cap

de senglar dissecat amb una inscripció per agrair l'hospitalitat del bar, i la Maria i en Josep el van penjar sobre la porta del magatzem de la sala principal, fins que es van jubilar.

L'escriptora Dolors Miquel va viure durant uns anys a Juià i va escriure sobre la matança del porc senglar al bar: "Ara soc al Bar Sorpresa. És l'únic bar que hi ha en aquest poble. Avui celebrem el ritual de la festa de després de la mort. [...] Sobre taules llargues hi ha gibrells, cassoles, aparells de triturar i d'embotir, ganivets, i sobretot peces enormes de carn i poals amb la sang. A mi em toca remenar un gibrell ple de carn triturada, cansalada, ceba bullida, sal i pebre i sang. Pasto la massa amb excitació mentre una dona arriba amb els budells del mort ja nets, que són d'un color blanquinós estrany, que fan com una tela i semblen no res de tan menuts que queden un cop rentats."

El Bar Figueras era un bar d'*abantes*, sempre ple de fum de tabac, amb les cadires de balca, una llar de foc sempre encesa, un pòster d'una dona amb

El Bar Figueras era un bar d'*abantes*, ple de fum de tabac, amb les cadires de balca, una llar de foc sempre encesa, un pòster d'una dona amb poca roba, el cap de senglar penjat sobre la porta del magatzem, avis jugant a la botifarra i un televisor on es posaven els partits del Barça

poca roba, el cap de senglar penjat sobre la porta del magatzem, avis jugant a la botifarra i un televisor on es posaven els partits del Barça. I, sense cap afany de voler-ho romantitzar, aquest aire que algú podria titllar de decadent, per a mi, era entranyable. Els últims anys que van portar el bar, semblava que entraves en una època passada, irreproducible i única, en què el principal reclam era el caliu del bon tracte, de tu a tu, i l'única inèrcia coherent era el costumisme. Com a dada curiosa, a principis de l'any 2002 hi van tenir lloc les converses que culminaren amb el naixement de la revista *Gavarres*.

La Maria i en Josep es van jubilar l'any 2004 i se'n van anar a viure a Celrà. Seguidament van buscar la millor opció per al traspàs del bar. El bar va romandre tancat un temps i s'hi van fer reformes: es va canviar l'orientació de la barra, s'hi va fer alguna altra redistribució de l'espai i petites tasques de manteniment.

LA FAMÍLIA MONSÓ: UN AIRE MÉS MODERN

L'any 2009 el Bar Figueras va ser arrendat per la família Monsó, que es va traslladar a viure-hi i també es feu càrrec del bar, que va passar a dir-se Bar Restaurant Juià. La família formada per en Josep Lluís Monsó, la Rita Centelles, la Daniela i la Nicole va redefinir l'establiment i el va modernitzar.

Van elaborar una carta a la qual es van mantenir fidels, i la van anar ampliant i millorant al llarg dels anys. La carta està basada en torrades i carn a la brasa, i es modifica segons els productes de cada temporada. El local ha mantingut l'essència del

menjar casolà, fet amb productes de proximitat, però ha anat deixant enrere la idea de bar per convertir-se pròpiament en un restaurant.

En Josep Lluís havia portat un restaurant a Salou, però la resta de la família era nova en el món de la restauració. Les dues filles van arribar a Juià que encara eren petites i es van anar incorporant al negoci familiar progressivament. L'actitud enèrgica i agradable de la família va establir un *modus operandi* que ha perdurat: els horaris d'hivern i estiu, una carta que s'ha anat consolidant de mica en mica i una clientela fidel. Al principi de la reobertura, la Rita anava amb una pissarra amb els plats escrits cantant la carta als clients, però al cap de poc van instaurar una carta fixa. També s'hi ha fet algun concert en acústic de forma ocasional.

Les dues filles s'han dedicat a les arts escèniques: la Daniela Brown va estudiar a l'Institut del Teatre, alhora que es va convertir en la mà dreta d'en Josep Lluís al restaurant fins que es va poder dedicar de forma plena a la interpretació. Ara mateix fa de Naiara a la telenovel·la *Com si fos ahir* de 3Cat, ha interpretat el seu primer llargmetratge com a actriu protagonista, *Labadessa*, i ha estrenat l'obra de teatre *La gavina* al Teatre Lliure. En poder-s'hi dedicar a temps complet, la Daniela va passar el relleu a la seva germana petita, la Nicole Brown, que ho compagina amb la música, tant enregistrant-la com fent concerts: fa de cantant en el seu propi projecte i alhora de professora de veu en escoles de música. La Rita ja fa un temps que es va jubilar i ara porten el negoci en Josep Lluís i la Nicole amb l'ajuda d'altres treballadors. El Bar Restaurant Juià és un lloc amb encant on sempre ha abundat el bon tracte, el producte de proximitat i la millor cuina casolana 🍷

D'esquerra a dreta: Rita Centelles, Daniela Brown, Nicole Brown i Josep Lluís Monsó

MARCEL BUSQUETS CASADEVALL Fotografia
Aniol Simon Surià

Mancomunar, el pas necessari

Diu Lluís Llach a la cançó “País petit”: “els poblets tenen por, tenen por de sentir-se sols, tenen por de ser massa grans”, i és que cap poble vol perdre la seva identitat, ja sigui perquè acaba essent un “macropoble” dormitori absorbit per les grans urbs o perquè es dilueix la seva capacitat d’acció perquè és massa petit i esdevé insignificant. La proposta que s’exposa en aquest article busca trobar l’equilibri entre identitat i cooperació per continuar cohesionats com a territori davant dels reptes del segle XXI

A Catalunya trobem diversos casos de mancomunitats entre municipis, com la mancomunitat de la Vall de Llémena, la mancomunitat de la Vall de Camprodon o la Mancomunitat Intermunicipal d’Alp, Das, Fontanals de Cerdanya i Urús.

Els estudis acadèmics apunten que les mancomunitats són útils perquè pobles pròxims comparteixin equipaments i, per tant, despeses i ingressos, la qual cosa facilita l’economia a escala. Aquesta interconnexió entre viles que comparteixen problemes comuns contribueix a vertebrar millor el territori.

La legislació permet flexibilitat als municipis a l’hora d’escollir quins serveis o accions s’uniqueu, i això fa que hi hagi mancomunitats amb un fi concret, com la dels pobles de Foixà, Parlavà, Rupià i Ultramort, en què la seva tasca és la gestió del servei d’aigua potable. O bé la de la Vall de Llémena, amb una visió més holística de gestió.

A la llera tenim una identitat cada cop més forta, cosa que fa interessant explorar iniciatives com les que es proposen i adaptar-les a cada zona i les possibilitats i necessitats que té.

LA UNIÓ FA LA FORÇA

Per entendre més com funciona una mancomunitat entre petits municipis, vaig decidir parlar amb la Dolors Navarro, presidenta de la mancomunitat de la Vall de Llémena fins al setembre del 2024 i actual alcaldessa de Sant Martí de Llémena. Aquesta mancomunitat, vigent des de l’any 2009, engloba els municipis de Sant Gregori, Canet d’Adri, Sant Aniol de Finestres i Sant Martí de Llémena, amb una presidència rotatòria que passa a mans de les diferents alcaldies dels quatre municipis.

L’objectiu principal de la creació d’aquest òrgan supramunicipal era donar solucions a problemàtiques comunes, similars entre els diferents municipis de la vall, sobretot en temes educatius, de transport o de la Festa Remença.

La vall compta amb un gran municipi, Sant Gregori, i la resta són micropobles que no tenen tots els serveis essencials. La mancomunitat engloba les diferents realitats municipals per tal de pensar solucions conjuntes. Actualment, s’estan explorant nous temes comuns, com el riu Llémena, les carreteres de la vall i els boscos i camins. Navarro identifica que aquests trets són pilars bàsics que uneixen els diferents municipis i creen un territori diferen-

ciat, i la mancomunitat és una bona eina per poder coordinar aquests aspectes.

La valoració que en fa és molt positiva i hi veu una clara visió de futur, i assenyalava que és una eina molt necessària per tirar endavant polítiques que un poble en solitari té més complicat assolir. Afegeix que treballar plegats és sempre un repte, ja que la correlació de forces pot ser complicada, però els resultats poden ser molt fructífers.

PRIMERES INICIATIVES

A la llera no s’ha creat –de moment– cap mancomunitat formal, però sí que trobem nombrosos exemples, sobretot pel que fa a l’àmbit cultural, en què associacions i plataformes de diferents municipis col·laboren entre si per organitzar actes, festivitats o trobades. En són un clar exemple l’arribada de la Flama del Canigó, que passa per diferents pobles cada any la vigília de Sant Joan, el festival de literatura De Soca-rel, o el Correllengua que s’ha organitzat enguany, en què ajuntaments i entitats de tots els pobles –aviat és dit– s’han organitzat per realitzar actes ben diversos a favor de l’ús del català i de la nostra cultura. O aquesta mateixa revista, que uneix persones individuals de cada poble per teixir un projecte en comú.

Ara bé, trobem brots verds en l’experiència de mancomunacions de certs serveis entre municipis a casa nostra. Per exemple, el casal d’estiu entre Medinyà, Cervià de Ter, Viladasens i Sant Jordi Desvalls, que es va estrenar l’estiu passat i que ha estat el primer contacte entre els ens d’aquests pobles per explorar possibilitats i reptes en què actuar conjuntament.

Per conèixer més bé de què estem parlant, vaig entrevistar en Guillem Surroca, alcalde de Cervià de Ter. Per a ell hi ha dos objectius centrals a l’hora de plantejar-se mancomunar entre pobles. El primer és fer créixer la cohesió social d’un territori com el nostre, on hi ha municipis veïns que tenen una relació pràcticament nul·la, cosa que fa que la comunicació sigui molt diluïda i aïllada. El segon se centra en la gestió dels recursos disponibles, ja que la capacitat econòmica dels municipis de la llera no és gaire gran, però els serveis que s’han d’oferir han de ser de la mateixa qualitat que en altres indrets. Mancomunar activitats com el casal d’estiu o l’Espai Jove permet mantenir la qualitat, però reduir el cost de recursos econòmics i hu-

mans. En la mateixa línia que apuntava la Dolors Navarro, afegeix que la voluntat d’entesa i obertura que hi ha entre els alcaldes i regidors dels quatre pobles és essencial i ha permès un bon clima de treball que ha fet que tot rutlli molt més fàcilment.

La valoració és molt positiva, a banda del casal d’estiu i l’Espai Jove, s’estan recuperant activitats com la caminada conjunta a Sant Mer o el PIN de Nadal. La voluntat és mancomunar més serveis mantenint l’essència de cada poble i compartint forces per oferir com més serveis i activitats millor.

CAP A LA MANCOMUNACIÓ DE LA LLERA

És evident que la pota institucional és una entre moltes de les que fan que un territori estigui cohesionat, però actualment ens trobem que, a la llera, una organització supramunicipal entre tots o alguns dels pobles que conformen aquest territori seria un gran pas endavant per enllaçar la zona.

La por sociològica, sobretot en municipis petits, de diluir-se i perdre la seva identitat, essent engolits

per la globalització o per un municipi veí més gran, no és en va. Ho va decretar Franco, integrant Medinyà amb Sant Julià de Ramis l’any 1972, i els països veïns fa temps que aposten per la unió de municipis. No obstant això, el que planteja la mancomunitat és sumar per arribar on un sol municipi ho té més difícil, teixir llaços i reafirmar la cohesió social entre els habitants –tan necessària avui dia– tot mantenint la identitat de cada poble. La mancomunitat és el pas necessari per ser forts i municipalitzar serveis, coordinar el transport públic del territori –no només pensat en direcció a la capital–, estalviar en serveis i recursos i mantenir comunicacions entre representats polítics d’una manera més fluida.

Com citava a l’inici i comentaven els entrevistats, hi ha múltiples formes de mancomunar. Segurament a la llera la mancomunació associativa està prou arrelada, i ara els pobles de la riba esquerra del Ter estan avançant cap a una cooperació molt similar a la definició de mancomunitat. Cal continuar picant pedra, teixint llaços i arremangant-nos perquè les experiències de mancomunació entre els pobles de la llera del Ter comencin a ser una realitat~

Un exemple és el casal d’estiu conjunt de Medinyà, Cervià de Ter, Viladasens i Sant Jordi Desvalls, que es va impulsar per primer cop l’estiu passat

EDUARD CARRERAS I NADAL Fotografia
Aniol Simon Surià

Sant Llorenç no vol créixer més

Sant Llorenç de les Arenes, un petit nucli d'una vintena de cases i una cinquantena de veïns, poc ha canviat en les últimes dècades, un fet que no és habitual a l'Empordà. A finals dels anys noranta es va redactar un pla que pretenia urbanitzar part dels terrenys, però la gent del poble s'hi va oposar

Façana principal de l'església de
Sant Llorenç de les Arenes

Situat a la frontera entre el Gironès i el Baix Empordà, Sant Llorenç de les Arenes es troba envoltat per camps de cultiu i boscos, a tocar de l'últim meandre del riu Ter, que forma una gran corba abans d'arribar a la plana de l'Empordà. El poble limita amb tres nuclis propers: Foixà, al qual pertany administrativament, Flaçà i Colomers, situat a l'altre costat del riu. Durant molts anys,

les comunicacions amb Foixà no van ser pràctiques, fet que va portar Sant Llorenç a dependre més del Gironès per a alguns serveis, com el correu postal, la sanitat i l'educació. Tot i que aquesta situació es va solucionar fa aproximadament trenta anys, amb la millora de les infraestructures viàries, la relació amb el Gironès continua essent predominant. Actualment, la mainada del poble

Vista aèria del riu Ter al seu pas per la presa de Colomers

va al col·legi de Flaçà i, més endavant, continua la seva educació a l'institut de Celrà. El metge de capçalera i el correu postal també són a Flaçà, i les urgències mèdiques es deriven a l'Hospital Josep Trueta de Girona.

Els orígens de Sant Llorenç ens porten al desaparegut poblat de Sidillà, situat a pocs quilòmetres. Aquest assentament va començar a finals del segle IV com una vil·la romana centrada en activitats agropecuàries. Al llarg del temps, va evolucionar fins a convertir-se en una aglomeració amb

una església parroquial i una necròpoli al segle X. Finalment, va ser abandonat entre els segles XI i XIV, probablement a causa de l'acumulació de dunes mogudes pel riu Ter, que van acabar cobrint les cases. Aquest fet va obligar els habitants a traslladar-se a un altre nucli proper, i van convertir la capella de Sant Llorenç en la seva nova parròquia. El nom de Sant Llorenç de les Arenes probablement es deu als extensos arenals que caracteritzen aquesta zona, i també connecta amb aquesta etapa de la seva història.

Des de fa uns anys, s'han reprès les tasques d'arqueologia a Sidillà, i s'han consolidat i restaurat les restes del jaciment. L'indret s'ha adequat per a visites públiques, amb un recorregut senyalitzat i plafons informatius que expliquen les transformacions del territori entre l'antiguitat tardana i l'època medieval. Avui dia, es pot visitar a peu o amb bicicleta per endinsar-se en la seva història i comprendre l'evolució d'un paisatge modelat pel riu i la natura. Aprofitant aquesta visita, es pot seguir la Ruta del Ter, que connecta Sant Llorenç amb Colomers a través de la presa i s'endinsa en el tram final fins a la Gola del Ter. Aquest itinerari ofereix l'oportunitat de descobrir el passat històric mentre es gaudeix de la bellesa del paisatge fluvial i la diversitat natural de la llera.

La història de Sant Llorenç no seria completa sense mencionar la seva església. Construïda al segle XII, d'origen templer, posteriorment va formar part de l'orde de l'Hospital i es va integrar en una comanda conjunta amb les esglésies d'Avinyonet, Castelló d'Empúries i Aiguaviva. Antigament, aquesta església comptava amb un petit claustre, del qual només es van conservar set capitells. Malauradament, aquests capitells van ser robats, tot i que dos es van poder recuperar i avui dia es troben exposats al Museu d'Art de Girona. Actualment, l'església s'utilitza en dates assenyalades i, en els darrers anys, ha ampliat el seu ús amb activitats com concerts de música, cant coral i sessions de meditació.

Tot i el pas dels segles, l'estructura del poble ha canviat ben poc. Aquest petit nucli d'una vintena de cases, la majoria de les quals són primeres residències on es fa vida diària, s'ha mantingut gairebé intacte, un fet que no és habitual al Baix Empordà. El 1999 es va redactar un nou pla urbanístic que volia fer algunes de les zones urbanes, però els veïns de Sant Llorenç van presentar un recurs conjunt per evitar aquesta classificació. Aquesta decisió comuna va marcar un compromís ferm per preservar l'essència i la tranquil·litat del poble. La posició clara dels habitants va assegurar que no experimentés cap creixement urbanístic i va garantir així la continuïtat del seu caràcter autèntic i la seva harmonia amb el paisatge que l'envolta.

Un altre moment clau en la vida del poble és la seva Festa Major, celebrada cada primer cap de setmana d'agost coincidint amb les llàgrimes

de Sant Llorenç. Organitzada per la gent del poble, la festa comença amb una missa solemne el diumenge i culmina amb un ball a la plaça, que reuneix veïns i visitants dels pobles del voltant. Aquest esdeveniment, envoltat de natura, és una cita que molts esperen amb il·lusió d'un any per l'altre, ja que festes petites, familiars i en entorns com aquest són cada cop més difícils de trobar.

El poble també viu amb un clar sentiment de pertinença a la llera del Ter. Situat a la frontera entre dues comarques, combina el caràcter empor-danès amb una mirada cap al Gironès, i reflecteix aquesta dualitat en la seva manera de ser. Aquesta connexió amb el riu i el territori que l'envolta es percep no només en el seu paisatge, sinó també en la forma com els habitants han sabut conservar l'essència del poble al llarg dels anys i assegurar que Sant Llorenç segueixi essent un lloc únic i especial 🏰

Els orígens del poble ens porten al desaparegut poblat de Sidillà.

Aquest assentament va ser abandonat a l'edat mitjana, probablement a causa de l'acumulació de dunes mogudes pel riu, i els seus habitants es van haver de traslladar a l'entorn de la capella de Sant Llorenç

Fotografia

Martí Navarro Molina / Jesús Potrony Serret / Aniol Simon Surià

L'ESPIELL

Pintura, escultura i artesania

Un retrat de pintors, escultors i artesans, des de ceramistes fins a tapissers, que viuen i creen a la llera del Ter, i una pinzellada a les iniciatives, museus i festivals que fomenten i donen a conèixer el nostre patrimoni artístic

JANA PERICH I JUDIT GUIXERAS

Fotografia
Aniol Simon Surià

Anarquia i equilibri

Leo Alejo

Veí de Bordils, és pintor i escultor. El seu art es pot definir com a abstracte. En les seves paraules: “Com l’anarquia buscant l’equilibri sense cap norma prèvia”

És un pintor autodidacte amb una necessitat interior de representar mitjançant la mà i un pinzell, d’alliberar-se, sense cap més formació artística que l’experiència pròpia i la passió amb la qual pinta. Parlem d’un nen petit que es va enamorar a primera vista de les imatges i que va tenir clar de seguida quin era el seu destí.

Els inicis del seu art són representacions de figures clares i conservadores, però, com tot, ha anat evolucionant i ara el veiem com una simplificació de part argumental poc present. Ara bé, continua tenint l’essència principal, el significat

darrere les formes: la recerca de l’equilibri dintre la “disbauxa aparent”.

Defineix les seves obres com “autoretrats poc convencionals”, perquè són el seu ésser i esperit plasmats en un llenç blanc i no un autoretrat com els que estem acostumats a veure, amb persones de carn i ossos: “Al capdavant, considero que totes les meves obres són autoretrats, ja que totes reflecteixen la meva ànima en el seu moment”.

Les seves pintures són un “experiment”, el que suggereix la providència, una taca rere una línia, un cercle, una corba a sobre i, de tant en tant, es

Cada diumenge, en Leo ofereix classes a l'aire lliure a un grup de pintors amateurs

demana... Un cop de geni. No acostuma a fer esbossos, sinó que pinta directament el que sent sense sentir la necessitat de planificar-ho abans.

LA COLLA DE PINTORS DE BORDILS

La colla de pintors de Bordils és un grup creat per Leo Alejo destinat a ensenyar a persones que tenen ganes d’aprendre sobre l’art, ja sigui abstracte o bé més figurat. Es reuneixen cada diumenge i ronden pels carrers del poble.

No cal que els alumnes siguin grans pintors; de fet, no cal que tinguin gaire experiència en el món de l’art, ja que “hi ha molta gent que diu que no sap pintar, que no fa per a ell”, però, de fet, no hi ha ningú que no en sàpiga, tothom en té coneixements. El que passa és que ens n’hem oblidat: “Els nens, quan són petits, tots pinten, però conforme van

creixent i adquireixen l’ús de raó perden aquesta ànima i esperit i tot el que els queda és un ‘dos i dos són quatre’. Maten la creativitat i es condicionen”.

En Leo intenta fer-los despertar aquest nen interior, fer-los perdre la por i, com és natural, que aprenguin a expressar-se a través de la pintura. Ell explica que moltes vegades són molt meticulosos i es preocupen massa pels detalls o pel que fan els altres i no pel que volen fer de veritat, i tot això ve de la por imposada per la societat.

Aclareix que, en definitiva, una de les coses que més li agraden de la seva feina és l’autonomia que li dona, la seguretat que fins a l’últim dia serà capaç d’agafar un llapis i dibuixar una línia, i la il·lusió constant de saber que allò que gaudeixes no s’acaba: “Si una obra ha estat pintada amb ànima i un té la sensibilitat per veure-la, el temps, que és com un sedàs, la mantindrà”. Serà eterna ✍

RAÜL MUXACH

Fotografia
Jesús Potrony

La taca és tot un univers

Montse Baqués

Crear és una actitud de vida. La Montse Baqués, artista visual, passa el temps entre papers, taques de pintura i fils de cosir. El seu taller, una antiga vaqueria, és casa seva

Fa vuit anys que viu i crea a l'antiga vaqueria de Sant Jordi Desvalls. Abandonar Barcelona, plena de galeries i sales d'exposicions, podia semblar un error, però a la ciutat no hi va trobar el moviment cultural d'escala humana o la possibilitat de socialitzar que li oferia aquest racó d'Empordà.

Una decisió que, conscientment o no, anava en la línia de qüestionar-s'ho tot, sobretot el més obvi, que li va inculcar el seu primer mestre, Xavier Vidal, de qui diu que, "abans que a pintar",

va ensenyar-li "a pensar". A Camallera i la galeria KM7 hi va fer lligam, i el mercat immobiliari la va portar a Sant Jordi.

Només una bústia amb forma de vaca recorda el passat d'aquest espai al carrer de les Eres. Ara les parets són plenes de quadres estintolats que ofereixen una panoràmica de l'evolució artística de la Montse i l'espai central l'ocupen taules de treball on s'acumulen, sobretot, papers de diferents mides, qualitats, propietats i densitats.

Montse Baqués, revisant
una de les seves creacions

Tot i que, després de quaranta anys de carrera, ha interpretat tots els papers de l'auca i ha treballat amb tota mena de materials i superfícies –acaba de fer un mural a llapis en una columna de 4 metres a l'interior d'una casa–, el seu suport preferit, al qual dona tanta importància com al que hi posa a sobre, és el paper, "perquè té vida i moviment".

És sobre papers humits on, d'un temps ençà, experimenta amb taques que s'expandeixen, es frenen, guanyen pes o es difuminen segons el tipus de paper i de com ha estat tractat. Observa aquest "univers" i està alerta perquè, adverteix, "la pintura et diu coses". I llavors decideix si hi intervé o no, si ho fa mínimament o dràsticament, per exemple, estripant el resultat i recosint-lo; "un acte atàvic" com a símbol d'un món "malmès" que "necessita ser reparat" amb la incertesa de no saber quin és el remei. És, un altre cop, fugir del pragmatisme, qüestionar-s'ho tot, "aprendre, desaprendre i jugar", les tres coses que busca en l'art i en la vida.

Mentre m'ensenyava quadres antics –sèries sobre llavors amb què buscava plasmar "la vida i la mort"– admet que, amb matisos i amb l'evolució lògica de l'artista, gairebé sempre acaba arribant a formes similars. La diferència més substancial –a part del fil de cosir– és que ara el seu treball és quasi monocromàtic: "Volia no pensar gaire en el color per poder pensar més en el contingut".

El somni de tenir un espai propi on crear s'ha materialitzat en una estança sense separacions interiors on no se sap on comença i acaba el taller i on ho fa l'espai on habita quan no pinta. Tot i que, per a ella, "crear és una actitud de vida", reconeix que, a vegades, troba a faltar tenir entre la quotidianitat i la creació una distància una mica més gruixuda que la cortina que fa servir ara. Però s'hi adapta i, com tot artista, sap conjugar el verb *trampejar*, perquè, recorda, "de l'art, no se'n viu". Ella almenys viu *en l'art* ✍

PAU CAMPS VILERTFotografia
Aniol Simon Surià

Una vida entre l'art i l'educació

Francesc Carbonell

L'artista i educador va viure vint anys a Madremanya, des d'on va crear el Taller de Millàs i impulsar el col·lectiu Memé Detrás de Celrà

En Francesc Carbonell va néixer a Mollerussa, al Pla d'Urgell, l'any 1943. Va estudiar per a mestre a Lleida i, després de fer de mestre rural durant tres anys, va anar a Barcelona per llicenciar-se en Pedagogia. A Barcelona, va ampliar l'afició per la fotografia que duia de casa cap a altres camps de les arts plàstiques. Acabada la carrera, va tornar a Lleida per treballar d'educador en un centre de menors. Compaginava la seva feina en el món de l'educació amb la creació artística en diferents

àmbits: de la pintura al tapís, passant per l'escultura. Un dia, enmig d'un sopar amb amics, li van dir que aquell talent no es podia desaprofitar, i que per això havien acordat que tots posarien cèntims de la seva butxaca perquè es pogués dedicar a l'art de forma exclusiva. I que llavors, quan ja fos un cèlebre pintor i omplís cabassos amb bitllets, ja els els tornaria. D'aquesta forma, va néixer un sistema de mecenatge –avui en dia se'n diria un Patreon– que va permetre que en Francesc i la

En Francesc amb la fotografia de la creu de fusta que va fer pel Santuari dels Àngels

L'artista editant fotografies a l'estudi que té a la Vall del Llémena, on viu actualment

seva família poguessin viure exclusivament de la creació artística. El sistema funcionava de la següent manera: els mecenes aportaven una quantitat econòmica mensual, segons la seva capacitat econòmica, i a canvi tenien dret a rebre periòdicament alguna obra elaborada per l'artista. En Francesc, volent sortir de les lògiques de l'oferta i la demanda que imperen arreu, i més encara en el món de l'art, va establir un sistema que quantificava el cost de l'obra a partir de les hores que hi dedicava. Una pràctica que es fa en molts oficis, però que és, si més no, prou insòlita en el món de l'art. D'aquesta forma, ell fixava un preu per hora, i les hores dedicades a cada obra en feien el preu. Aquesta manera de funcionar li permetia investigar i crear de forma descarada. No havia d'elaborar grans col·leccions, ni sèries, ni tenir un estil

definit, perquè sabia que li arribarien uns ingressos mensuals via els mecenes. Això li va permetre una llibertat de creació que va donar peu a una obra eclèctica de quadres, tapissos i escultures.

Van passar els anys i la xarxa de mecenatge es va anar ampliant. Un dia hi va acabar atrapat el metge gironí Joaquim Jubert, amb qui no es coneixien i, amb el temps, es van fer amics. Un bon dia, en Francesc va comentar-li a en Joaquim si li recomanaria algun lloc per la zona de Girona per fer-hi estada una Setmana Santa amb la família. En aquell moment, en Francesc i la seva família s'estaven a la Cerdanya, d'on era originària la seva dona, però després de passar un hivern dur volien fer un canvi i van pensar en les comarques gironines com a destí. Per anar temptejant el terreny, volien fer-hi primer una estada aprofitant les va-

cances. En Jubert els va dir que anessin al Santuari dels Àngels, que allà hi estarien bé. I dit i fet. Era l'any 1979 i en aquell moment, al Santuari dels Àngels, hi feia de mossèn en Joan Juanola Oliveras, que va saber donar un nou impuls a l'indret, arreglant els accessos i fent arribar l'aigua i l'electricitat a l'hostatgeria. Mossèn Joan va acollir de seguida en Francesc i la família, però el sorprenia que, malgrat estar-se al Santuari, estiguessin tot el sant dia voltant sense oir missa. Tot enraonant, en Francesc li va comentar que hi havien anat a parar perquè estaven buscant alguna casa per la zona per anar-hi a viure i que així trepitjaven el terreny. L'endemà al matí, mentre en Francesc i la família esmorzaven, mossèn Joan se'ls va acostar i els va dir que aquell mateix matí anirien a veure una casa per llogar a Millàs. I aquella casa que els va ensenyar el mossèn va acabar essent la casa i l'estudi de l'artista durant més de vint anys. En agraïment a mossèn Joan, al cap d'uns anys, en Francesc va fer entrega al monestir d'una creu feta a partir d'unes fustes d'una carreta, en homenatge a tots els pelegrins que s'hi acostaven. Amb el temps, la fusta es va fer malbé, i al cap dels anys en van encarregar una de nova: aquest cop de ferro i obra de l'escultor Max Varés, que es manté dempeus a dia d'avui.

Instal·lats a Millàs i amb el mecenatge rutllant, en Francesc i la seva companya van crear el conegut com Taller de Millàs, des d'on van vehicular tota la seva creació artística. Alhora es van anar arrelant a la terra que els havia aollit. A Madremanya, van implicar-se en el teixit social del poble. En Francesc va entrar-hi prou endins, perquè en va ser fins i tot regidor, a més d'impulsar-hi una revista local.

Un bon dia, la fundació SERGI es va subscriure al Patreon d'en Francesc i li va adquirir uns quants

quadres per vestir la seu que acabaven d'inaugurar. A partir d'aquest fet, en Francesc va tornar a posar un peu en el món de l'educació, del qual provenia. Amb una colla de gent, van donar un nou impuls a les escoles d'adults de la zona i van impulsar l'Escola d'Estiu d'Interculturalitat de Girona, entre altres projectes vinculats a l'educació social. Al final, en Francesc ja tenia els dos peus altre cop al món de l'educació social i no tenia temps per a les arts plàstiques. Això va provocar que decidís abaixar la persiana definitivament del món de l'art i se centrés laboralment en el món de l'educació intercultural. Però no ho va deixar del tot. En Francesc havia anat fent xarxa amb artistes de la zona, i un bon dia del 1991, en un restaurant de Sant Martí Vell, amb un grup van decidir crear un col·lectiu artístic: Memé Detràs. El col·lectiu agrupava artistes com en Carlets, en Josep Canals, la Núria Efe i l'Eugeni Prieto, entre d'altres, i es definien com "un grup de treball i investigació en el terreny de l'expressió artística". Van decidir que la seu de l'entitat l'ubicarien a Celrà. Del 1991 al 2006, moment en què l'entitat es va dissoldre, el col·lectiu Memé Detràs va organitzar més de vint exposicions i diverses iniciatives, com el recordat i enyorat Celrà Caminat.

Al cap d'uns anys, i ja jubilat, en Francesc ha tornat al món artístic. Aquest cop centrant-se quasi de forma exclusiva en la fotografia. D'adolescent ja feia anar la càmera, analògica, és clar. Ara, deixa de banda els carrets i revelar i es passa hores fent fotomuntatges i manipulant imatges amb l'ordinador. Passen els anys i encara no para: el passat mes de setembre va inaugurar una exposició de fotografies a la Fundació Fita de Girona, que malauradament ja haurà finalitzat quan es publiqui aquest article. Però no us preocupeu, l'exposició permanent la té allotjada al seu web i allà seguirà fins que no caigui Internet ✍

L'artista va regalar al Santuari dels Àngels una creu feta amb les fustes d'una carreta per homenatjar els peregrins i com a mostra d'agraïment a mossèn Joan Juanola, que el va ajudar a trobar casa

TERESA FERRÉS BASSOLS

Fotografia
Arxiu

Realisme radical i estil dalinià

Joan Fausellas

La seva pintura és d'un traçat inconfusible: unes marines hiperrealistes que et poden transportar a cales tant de Sant Martí d'Empúries com de Cadaqués

Qualsevol que les vegi es pot imaginar que qui les ha pintat de ben segur que es troba arrelat a l'Empordà, que probablement respira el salnitre del mar des de petit i és d'aquells que s'enyora si no nota sovint la tramuntana. Costa, doncs, pensar que Fausellas va passar tota la infantesa i part de la joventut a Medinyà.

Pedalant cada dia des del veïnat de Tomet, en Joan es delia perquè arribés el dia de la setmana que tocava fer dibuix. És un exercici per a tots els que hem anat a escola a Medinyà sortir una tarda a fora per anar a dibuixar el castell, però no és gens comú que el mestre t'hi deixi anar sol, aïllat del rebombori de l'aula, perquè ha descobert entre els folis

el principi d'una passió. Aquest desig per crear no només es va veure recolzat des de l'escola, sinó també des de casa seva, on sempre el deixaven dibuixar fins i tot a les parets (mentre fossin les del graner i no les del menjador).

El que ell recorda com una sèrie de casualitats va ser allò que el va empènyer a dedicar-se a l'art, però el moment més decisiu considera que va ser quan va aparèixer a Medinyà un pintor encarregat de decorar l'interior de l'església amb murals. Ell, encuriós, va començar a observar cada migdia com avançava l'obra, fins que un dia el pintor el va engrescar a participar-hi. Després d'aquella experiència, en Joan va decidir convertir la seva fal·lera en un objectiu vital. És per aquest motiu que, quan d'adolescent va començar a treballar de paleta, gran part del sou el destinava a pinzells, olis, llenços..., i va canviar les parets guixades del graner per un garatge al mig del poble que feia servir de taller. Hi anava quan acabava la jornada i s'hi quedava fins ben entrada la nit per acabar els encàrrecs que ja li arribaven, en aquella època en

tenia des de paisatges rurals per a la gent del poble fins a projectes més grans, com uns murals d'estil més trencador per als cinemes i l'emblemàtica discoteca Dallas de Banyoles.

Després d'anys recurrent fires de dibuix i guanyant-se un reconeixement com a pintor, amb un domini tant del carbonet com de l'aquarel·la i l'oli, va decidir abandonar l'ofici de paleta i, amb vint-i-sis anys, va obrir la seva primera galeria d'art, la Galeria Fausellas, a Empuriabrava. En aquest període, es va decantar per la pintura a l'oli i també va experimentar, amb tècniques autodidactes, creant obres surrealistes d'estil dalinià.

La inquietud de Fausellas no va aturar-se mai, i va continuar exposant en diverses col·leccions públiques i privades fins que l'any 1990 va decidir exposar permanentment les seves obres a les galeries Mestral de l'Escala i Galeria d'Art d'Aro de Platja d'Aro, que fins al 2014 van acollir les seves creacions. Tot i els anys dedicats a la pintura i a la costa, Fausellas mai ha deixat de tornar a Medinyà, on manté els seus lligams familiars i l'essència d'on tot va començar ✍

LLUÏSA JORDÀ STANFORD

Fotografia
Martí Navarro Molina

El traç que neix del dubte

Maria Mercader

Amb la seva pintura, amb el color i les textures, ens parla de la vida i de la mort, de l'esperança i la foscor, de la inquietud i del canvi. Una trajectòria artística a la recerca constant d'una resposta a la pregunta metafísica: “Qui soc?”

La casa de la Maria desprèn una olor agradable d'encens, i puc veure alguns espais on es practica meditació. L'espai on pinta habitualment és gran i té una llar de foc, encara no encesa, que fa sensació de casa. M'ensenya algunes obres que em recorden inicis i expansions: cèl·lules, big-bangs... Diverses obres són retaules numerats que quan s'ajunten, com peces d'un trencaclosques, formen part d'un tot més gran. Observo una pintura que sembla que em faci la guitza, segons de quin costat la miri és daurada, blava o verda. M'explica que les seves obres no són estàtiques, sinó canviants, segons la perspectiva i el reflex de la llum. De seguida ens posem a xerrar i a poc a poc se'm va definint la seva forma de veure la vida i la seva obra.

Maria Mercader és llicenciada en Història de l'Art i Belles Arts. Nascuda a la Bisbal, m'explica que ja fa 24 anys que viu a Celrà, des que va néixer el seu fill. Des de llavors la llera del Ter forma una part impor-

tant d'ella, és el territori que trepitja cada dia. Té una connexió especial amb la natura, sempre ha mirat de viure en llocs que hi tinguin un accés directe.

La seva obra artística és l'expressió de la seva manera d'entendre la vida: representacions d'elements en expansió en què de tant en tant incorpora punts, que representen punts de trobada i inicis de noves expansions. La seva forma de pintar és molt lliure, m'explica que prèviament no té una idea detallada sobre com serà una pintura, sinó només una imatge en general, i després deixa que es barregin els colors i en formin d'altres, i en fa partícips elements naturals que troba mentre té lloc el seu procés creatiu: una flor o una llavor, per exemple. Aquests elements gairebé són imperceptibles a primer cop d'ull, però formen part d'aquest caos controlat que són els seus quadres.

Les seves creacions s'assemblen a la vida mateixa: punts de vista, detalls, perspectives, naixe-

ments, canvis constants, espais de llum i esperança, racons profunds i més foscos, punts de trobada entre elements, unions i separacions.

Anem agafant confiança i veig en la Maria una persona que es mou a través de la curiositat, que estima el coneixement i la història, m'explica la seva passió per la llengua, el seu interès per l'origen de les paraules, de les coses general. Sento que quan parla de temes, sovint dubta, perquè constantment es fa preguntes i ho posa tot en qüestió, té un pensament molt crític.

L'expressió pictòrica l'ha acompanyat des que té memòria. El seu pare, ebenista d'ofici, ja dibuixava diàriament, i ella experimentava artísticament sobre una paret de casa seva quan era petita. Destacava en dibuix a l'escola, i m'explica que per a ella pintar és el llenguatge que sempre li ha sortit més natural, com qui canta quan està content, qui escriu quan està trist o qui balla quan està enamorat.

La seva trajectòria artística és una constant recerca de la resposta a la pregunta “Qui soc?”, una pregunta filosòfica que representa la vida mateixa. Li pregunto si ja ha arribat a aquest punt en què sap definir qui és, i em diu que no hi arribarà mai, i que jo tampoc, perquè com a éssers humans constantment ens preguntem i canviem qui som.

A la nostra conversa també hi apareix la figura de

l'artesà i la importància d'aquest ofici, ja minoritari en els nostres dies. Quan creem una peça manual, utilitzem eines que repetidament han utilitzat altres persones abans que nosaltres, sentim alhora una calma i una força molt grans. Reflexionem sobre l'impacte que té en nosaltres el fet que generacions rere generacions d'humans, des dels orígens, hem repetit moviments (com els cops constants d'un martell per crear una peça de ferro, per exemple).

Visualitzar aquesta essència comuna entre les coses, entre persones que no hem conegut, amb qui no hem compartit espai-temps, però amb qui tenim un vincle de formar part de la mateixa espècie i haver-nos fet les mateixes preguntes davant la incertesa de la vida, ens aporta connexió i tranquil·litat. Penso en com creix la necessitat comuna de tornar als nostres orígens, d'aprendre aquests oficis artesans, buscant la calma que ens porta per dins, i que aquesta és també la sensació que busquem amb altres pràctiques antigues que s'han tornat modernes, com el ioga o la meditació.

El seu ofici, el d'artista, no és tan antic com altres, però l'expressió artística sí que ho és. Tan antiga com la humanitat. Tenir una conversa amb la Maria Mercader, igual que contemplar les seves obres, aporta aquella sensació reconfortant de sentir-nos part d'un tot incert, però col·lectiu alhora ✍

EDUARD CARRERAS I NADALFotografia
Martí Navarro Molina

Tots els colors de l'Empordà

Cati Salazar

Una pintora arrelada a la natura, ha trobat el lloc ideal per viure i crear a Foixà. Moltes de les seves obres són nascudes del diàleg constant amb la calma i la bellesa del paisatge que l'envolta

Nascuda a Barcelona, va descobrir Foixà durant la seva infantesa gràcies als seus pares, que buscaven un lloc per passar els estius fora de la ciutat. Amb el temps, aquell refugi d'estiueig es va convertir en el seu lloc de residència permanent. “La vida a Barcelona és interessant, però la connexió amb la natura aquí és incomparable.”

L'obra de la Cati està influenciada per la natura que l'envolta. Els paisatges de l'Empordà, les ribes del Ter i el Montgrí no són simplement motius per a les seves pintures, sinó que sovint en són part integrant, tant en el procés creatiu com en el pro-

ducte final. Algunes de les seves obres han estat exposades a la intempèrie, amb el vent i l'aigua del riu interactuant amb les capes de color. “M'agrada que la natura faci la seva part en les meves creacions. A vegades em porta a llocs que no havia imaginat”, explica.

Aquesta influència natural no es limita només al que veu, sinó que és una experiència emocional i espiritual. “La natura m'omple personalment i professionalment. Hi ha una harmonia que trasllado al llenç, però sempre hi ha un espai per a la sorpresa, per a allò que no pots controlar”, comenta.

Tot i que la Cati des de ben jove sempre havia pintat, la seva formació inicial va ser en restauració d'obres d'art. Va estudiar història antiga i belles arts a Barcelona, abans de traslladar-se definitivament a Foixà, on va muntar el seu propi taller. A més, des de fa més de vint anys ha estat ensenyant art a nens i adults, impartint classes en diverses escoles de la zona. “Treballar amb nens ha estat clau en la meva evolució com a pintora. Els infants treballen amb una llibertat i espontaneïtat que m'inspiren profundament.”

A part dels tallers per a infants, ha estat implicada en projectes artístics comunitaris i d'artteràpia. “No es tracta només d'ensenyar tècniques. El meu objectiu és ajudar-los a expressar-se i a descobrir la seva pròpia veu artística”, explica.

Entre les seves obres més recents, destaca una sèrie inspirada en l'escriptora Aurora Bertrana, una parenta llunyana. “La seva obra m'ha captivat. Llegint-la, em sento connectada amb ella i amb els paisatges que descriu, i això em porta a expressar-ho amb pintura.” Aquesta connexió familiar i literària afegeix una nova dimensió a la seva obra, combinant la seva fascinació per la natura amb una narrativa profunda.

La Cati ha desenvolupat un vincle especial amb la llera del Ter i el seu entorn immediat. “El riu és una presència constant. El seu ritme i els seus canvis marquen les meves pròpies transformacions creatives”, diu amb un somriure. “Hi ha llocs com Sidillà, amb la seva màgia particular, que són una font inacabable d'inspiració” ✍

ÀFRIKA RODRÍGUEZ

Fotografia
Aniol Simon Surià

Acolorir la vida

Vanesa Zaro

A vegades és difícil determinar quan un artista ha començat a fer art, perquè sovint els artistes són aquells que, a diferència de la resta, mai van deixar d'utilitzar el pinzell i els colors amb els quals tots explorem quan som petits. La Vanesa n'és un exemple

Filla d'uns pares que es van conèixer a l'Escola d'Art de Buenos Aires, va créixer en una casa on es parlava molt d'art, i és des d'aleshores que es recorda a si mateixa dibuixant tot el dia. Va estudiar Geografia i Història amb especialitat en Història de l'Art, gràcies a la qual va anar conformant el seu gust estètic i un estil propi que ha desenvolupat principalment des de l'autoformació.

A les seves obres hi trobem sobretot paisatges naturals –amb un protagonisme important del mar–, animals, flors, arbres i retrats de dones. Amb línies suaus, corbes i amables, dibuixa fugint del

realisme. Utilitza colors vibrants, i per intuïció fa combinacions molt potents, de contrastos, com en una espècie de versió positiva i vitalista de l'expressionisme alemany. Ha fet pintura, il·lustració, muralisme i *collage*, però sobretot ha treballat l'art aplicat: estampació i pintura de roba, mobles, tastos, rajoles..., tot allò que se li acut. El que més li agrada, diu, és aplicar la pintura a objectes quotidians i pràctics, donant-los així una altra vida. El seu art ornamental beu de l'Art Nouveau i l'art islàmic, influències que es poden intuir en un altre tret molt característic de la seva obra: els patrons

repetitius. Diu que pinta com a exercici meditatiu mentre escolta pel·lícules sinistres: entre crits i *tiros* va pintant el seu món oníric d'espirls i colors vius, confessa rient.

Va crear i portar durant dos anys el Taller d'Ateneu a Celrà, un espai pensat perquè els artistes i artesans locals poguessin vendre les seves obres. Ha exposat una vegada en solitari i algunes més en col·laboració, combinant les seves pintures amb poemes. Ella, però, defuig de l'etiqueta d'*ar-*

tista, diu que no s'hi sent representada perquè la seva voluntat mai ha estat exposar i vendre (de fet, moltes obres les regala). Dona el mateix valor a fer un quadre que a pintar un vano o fer tallers, que és l'activitat artística a la qual dedica més temps. Creu que a través dels tallers l'art es viu des del compartir i es presenta eminentment com una via de comunicació que teixeix comunitat, és així com l'art es converteix en un refugi que pot servir per a la cura tant personal com col·lectiva ✍

PITU PUJOL
Fotografia
Arxiu

El pintor de Can Buxó

Joan de Palau i Buxó

L'artista va néixer a Flaçà el 20 de juliol de 1919. Tot i que el seu naixement al poble no fou fortuït, hem de matisar que la seva estada no es va allargar més de vuit mesos, i és que els seus pares van marxar a viure primer a Saragossa i després a Aranjuez, on es van acabar establint

El nomadisme familiar era anterior al naixement del seu fill, ja que l'atzar i la feina van ser els que van portar Ramon de Palau a passar una temporada allotjat a Can Buxó de Flaçà. Ell era enginyer de formació i treballava com a topògraf ferroviari. El van destinar a l'obra del tren de via estreta que unia Palamós amb Flaçà, és a dir, el Tren Petit.

Allotjant-se a l'Hostal Gran es va enamorar d'Antònia Buxó, una de les filles de la fonda. La parella va prosperar i van marxar a viure a Ciudad Real resseguint els encàrrecs ferroviaris del marit. Mentre eren allà, Antònia es va quedar embarassada i va voler venir a donar a llum a la casa familiar, a Can Buxó. I és per això que el nostre artista va néixer a Flaçà.

L'estada al poble va durar ben poc i, tal com hem dit, van acabar instal·lant-se a Aranjuez, ciutat on Joan de Palau es va criar i on va entrar en contacte amb l'art. Ell mateix explicava que quan tenia deu anys va coincidir amb Santiago Rusiñol. L'artista barceloní, ja a la maduresa de la seva vida, pintava als jardins de la ciutat madrilenya. Joan va quedar fortament impressionat per la pintura a l'aire lliure del pintor modernista, i fins i tot va arribar a faltar a classe per veure l'evolució de les pintures que feia.

El pare, en veure que l'interès del fill per la pintura era tan gran, els caps de setmana el portava a veure com Rusiñol pintava *au plein air*. Aquesta anècdota esdevé el punt iniciàtic del pintor fla-

“No tinc altre currículum que el treball, l'estudi i el silenci”

çanenc, que a partir d'aquell moment decidirà la seva vocació d'artista.

No obstant això, la Guerra Civil fa tornar la família a Catalunya. Primer s'estableixen a Badalona, on Joan de Palau és allistat i enviat a lluitar amb l'exèrcit republicà. Quan torna de l'escomesa bèl·lica, de la qual guarda un record nefast, decideix instal·lar-se a Banyoles, la ciutat dels avis paterns, el 1942.

La trajectòria del pintor en un inici és difícil, però la seva tenacitat i decisió li permeten tirar endavant amb una producció molt lligada al territori. Progressivament, va agafant renom i els encàrrecs van augmentant, així com la seva implica-

ció amb la ciutat i els llocs que ell estima, entre els quals hi ha Flaçà.

Any rere any, l'Associació Sardanista de Flaçà li encarregava la portada del seu butlletí. De totes les portades, val la pena destacar una il·lustració caricaturesca del mestre Conrad Saló en què es pot apreciar el gest característic que feia el director amb les mans, amb el qual exterioritzava el seu estat anímic, per dirigir la cobla La Principal de la Bisbal.

Joan de Palau i Buxó va morir el 7 de maig de 1992 a Banyoles. La seva trajectòria vital va ser d'allò més interessant i atípica, i ens va deixar una gran quantitat d'obres lligades a la nostra terra, a la qual tenia tanta estima.

Autocaricatura de Joan de Palau.
(Família de Palau)

Portada del butlletí del IX Aplec de la Sardana de Flaçà. Caricatura del mestre Conrad Saló, obra de Joan de Palau i Buxó, 1982

ANNA PRESAS QUINTANA

Fotografia
Aniol Simon Surià

Mans i cor

Pia Crozet

Els materials i la història han inspirat l'obra de l'escultora francesa, establerta a Catalunya des dels anys setanta i veïna de Flaçà durant una dècada. Amb el seu marit, Josep Tarrés, van impulsar la recuperació del Call Jueu de Girona

Pia Crozet (Roanne, 1950) és una artista d'origen francès nascuda a la regió del Loira que va arribar a Girona l'any 1974 després d'haver cursat estudis de Belles Arts a París, a l'Acadèmia Charpentier, i posteriorment va estudiar a l'Escola de Belles Arts de Valençà i a l'Escola Superior de Belles Arts de Perpinyà. El 1973 va obtenir el Diploma Nacional d'Escultura de França. Per motius laborals del pare, tota la família es va traslladar a viure a Catalunya, concretament a Girona, on viu i on ha compartit la seva vida amb el seu marit, escriptor i poeta, Josep Tarrés (Girona, 1929-2021), i durant un temps també van instal·lar-se a Ullà i durant deu anys a Flaçà. Junts van ser determinants per aconseguir tirar endavant la recuperació i revalorització del Call Jueu de Girona. Des del Centre Isaac el Cec, que van gestionar durant deu anys, van lluitar per la recuperació del patrimoni històric de Girona, fet

que es veu reflectit en la seva extensa obra. També van ser membres actius de la fundació del festival Girona, Temps de Flors.

De la seva extensa obra, en destaquen les escultures generalment creades a partir de pràctiques de la talla, la forja i la fosa. Pel què fa als materials, en la seva etapa a França va treballar la pedra calcària i, un cop ja a Girona, ha fet peces en marbre. Tot i tractar-se d'escultures abstractes, algunes ens remetien a parts del cos humà, com el cap o el tors. Són peces que busquen la tendresa, malgrat la seva solidesa. Podem veure algunes de les seves obres a la ciutat de Girona, com el monument dedicat a Josep Pla (1991), situat a la plaça que porta el nom del periodista i escriptor, i *El crit de la bruixa* (2005), als Jardins de la Francesa. Ha exposat en diferents sales de Girona, la resta de Catalunya i en països com França o Alemanya.

Al llarg de la seva trajectòria, Pia Crozet ha desenvolupat un llenguatge propi que commou i interpel·la l'espectador i posa en relleu una personalitat artística de gran profunditat i també un extraordinari domini de les tècniques i els materials.

Avui des de casa seva a Girona, convertida en taller i alhora petit museu d'escultures, esbossos i pintures, segueix creant projectes. El seu treball

actual se centra en una sèrie de llibres objecte: són unes peces que, posades en una lleixa, semblen llibres, però si les obres són petites joies que expliquen el llibre que porten a l'interior a través de petites escultures o gravats. L'altre projecte en el qual està treballant són un seguit de propostes d'escultures de gran format pensades per situar-les en diversos municipis de les comarques gironines

Pia Crozet amb l'escultura
'Trobador Guillem de Cabestany' (2004)

MAR CAMPS I MORA

Fotografia
Martí Navarro Molina

Un univers oníric fet d'andròmines

Edgar Massegú

És un músic que es va cansar de ser-ne. Sabia que el seu camí era un altre, però estava esperant el moment. I un dia, va dir: “A partir d’ara, seré escultor”. I li van respondre: “T’has tornat boig!”. De Sarrià de Ter, fa poc que s’ha instal·lat a Púbol i ha complert un altre desig, el de ser empordanès. L’empordanès que ja era, diu, en la vida intrauterina

La seva primera escultura es diu *Manola* i es troba a Can Ginebreda, a Porqueres. Una obra de quatre metres: “No t’hi has de posar per poc”, fa Edgar Massegú. Una obra de caire eròtic, sexual, com totes les d’aquest bosc ideat per Xicu Cabanyes. Fa sis anys que es dedica a l’escultura i des d’aleshores no ha parat.

Les seves instal·lacions tendeixen a alçar-se, són verticals per després eixamplar-se. Li agraden els colors fosforescents que donen un aire oníric, d’un altre món, estrambòtic a les seves obres excèntriques, efí-

meres, mòbils, geomètriques. Efímeres perquè, en la majoria de casos, són temporals. Les aixeca i les desmunta, com l’escultura que va fer durant la Festa dels Pastors a Semmama, Tunísia, amb l’estructura d’una bastida, cadires, catifes i estalvis d’espart.

Utilitza elements lleugers: els tragina i els entafora en una maleta de 25 quilos com la que va facturar, plena de llenceria de dona, per exposar a Nova York. Juga amb triangles, cercles, quadrats, rectangles, fa formes amb les guies d’unes lleixes que va arreplegar d’un supermercat, unes guies

que ha utilitzat en diverses ocasions, com al túnel de més de 20 metres, amb llum ultraviolada, que va construir per al Mas Sorrer de Gualta o per decorar la façana de la botiga Onix per Temps de Flors a Girona.

Recicla els materials: “Hi ha un conte, i una novel·la, de Màrius Serra que parla d’un artista que ha de cremar els seus quadres. Com si això fos una cosa traumàtica. Jo estic cremant contínuament la meua obra”. Massegú, fins i tot, voldria anar més enllà: “No només reutilitzar, sinó que el material sigui sostenible des del principi fins al final, que surti i torni a la natura. La idea que l’obra física hagi de perdurar és molt antiga i no té gaire sentit ara per ara”. Les fotografies són l’únic record que perdura de la majoria de les seves creacions: “Cada cop veig més clar que aquest és el sentit de la meua obra.”

Contempla tot el que l’envolta per veure què en pot rapinyar: “Com si sempre estigués buscant bollets i tingués un sensor especial per als ous de reig quan eclosionen”, bromeja. Hi ha gent que li truca abans de portar andròmines a la deixalleria. Una marisqueria que tancava de Sant Julià de Ramis hi va contactar per si volia unes peixeres de crancs. Se les va emportar i també va endur-se unes lletres que deien “Bar restaurant”, que després ha aprofitat per fer poesia visual.

Explica que als tres anys va començar a dibuixar i a fer invents; als dotze, va fer la seva primera exposició de quadres. Tot i la seva vocació, ha defugit sempre els estudis acadèmics: “No volia que em tallessin les ales, que em diguessin com

s’havien de fer les coses”. Va endinsar-se en les arts plàstiques amb il·lustracions hiperrealistes: “Però quan començava una obra ja sabia com acabaria, i això no m’interessa gens”. Prefereix la improvisació, sorprendre’s ell mateix. Retocar la façana de la casa dels avis de Federico Fellini a Gambettola o construir la geganta Anita Ekberg, a partir d’uns dibuixos que el cineasta italià va fer inspirant-se en la protagonista de la pel·lícula *La dolce vita*, i passejar-la per Venècia o Pisa.

Provinent d’una família paperera de Sarrià de Ter, explica que la sèrie més sincera que ha ideat són unes escultures de paper que evoquen el corall i el fons marí. Avesat al paper des de petit, afirma: “L’he aconseguit petrificar, donar-hi perdurabilitat”. A diferència de la majoria de les seves creacions, aquestes escultures no són caduques. Són una mena d’herència del lloc on prové, un llegat que ara modela amb el seu propi llenguatge.

Massegú tenia una casa museu al seu poble natal fins a finals del 2023, quan es va instal·lar a La Bruquera de Púbol. Ara ja pot dir que és empordanès: “Abans de la naixença, ja ho era. Sempre ho he estat, encara que visqués a Sarrià”. Els últims mesos ha voltat molt: Nova York, Itàlia o Dubai. Però ara, establert al poble gavarrenc on Dalí i Gala van passar part dels seus últims anys, reivindica també la ultralocalitat i els seus projectes de land art als festivals KminArt de Crespià o Hilari(um) de Cardedeu. De Crespià a Nova York, que diu ell. Les arrels i les ales. L’arrelament que necessiten els artistes per crear, i el món que a alguns els cal veure per enlairar-se ✍

RAÜL MUXACHFotografia
Jesús Potrony Serret

Tàndems familiars i artístics

A Sant Jordi Desvalls, dues parelles han construït el seu projecte de vida al voltant de la creació: en Josep Motas i la Irina Gosu tenen l'estudi Bussoga, dedicat a la ceràmica i l'art mural; la Yukiko Mizukami també és ceramista, i el seu company, l'Yvan Mas, és pintor i escultor

En Josep Motas i la Irina Gosu es van conèixer fa 12 anys. Ella buscava una empresa on fer pràctiques, va triar la més petita, i va arribar a Sant Jordi des de Romania amb l'últim tren del dia a Flaça. Ell va escollir-la perquè tenia un currículum interessant i una beca, un detall important perquè l'empresa, poc més que una idea llavors, només oferia un

sostre. Per a la Irina “va ser amor a primera vista”. També van treballar “moltíssim”, fa constar. Ara són amos de Bussoga, una firma que ha revolucionat la ceràmica decorativa des d'una casa amb pati interior al centre del poble.

No gaire lluny d'allà viuen l'Yvan Mas i la Yukiko Mizukami. Ell és pintor i escultor; ella, ceramista.

Els seus camins es van encreuar a Barcelona fa 25 anys. L'Yvan, fill d'un escenògraf català exiliat i una francesa, va néixer a París, però va passar bona part de la infantesa a Alacant, el lloc on es va espatllar el cotxe amb què la seva mare pretenia arribar fins a Àfrica per iniciar una nova vida, després de divorciar-se.

Superada l'adolescència, va decidir veure món i la pintura va entrar a la seva vida a Sud-àfrica. Un xic autodidacte i amb bons mestres, va arribar fins a “l'abstracció pura” i “l'obsessió per la llum”, els seus motors actuals, pintant durant dos anys la mateixa taula i les mateixes cadires de la casa on vivia al Montseny.

Josep Motas i Irina Gosu a l'entrada del taller Bussoga

L'abstracció i l'obsessió per la llum són els motors creatius que impulsen l'Yvan

A la família de la Yuki no hi havia cap artista. Segurament, hauria estat veterinària si unes pràctiques de dissecció de ratolins i granotes a segon de Batxillerat no l'haguessin impactat tant. Va escollir la ceràmica pel poder evocador d'una cosa tan senzilla com un plat. Com l'Yvan, després de viatjar molt, va acabar a Barcelona.

En Josep i la Irina són un equip. Cadascú des de la seva branca –disseny industrial i disseny interior en Josep, belles arts i art mural la Irina–, viuen, conceben i pareixen ceràmiques trencadores mentre crien els fills. L'Yvan i la Yuki, també amb dos fills, “parlen hores i hores d'art”, però cadascú fa el seu camí artístic.

L'Yvan treballa molt pendent de “l'inconscient” i dels “errors” que es produeixen quan fa un quadre o una escultura. Reivindica que “solen ser molt positius” si en saps treure suc. Per això diu que la seva feina és un equilibri entre “treballar i pensar”.

Des de fa un temps, també fa escultura de gran format i acaba de regalar al poble un muntatge

(*Gaia 2024*) que s'ha instal·lat a la rotonda d'entrada venint des de Cervià i que ha pagat un mecenes anònim. “La meua idea és fer art públic, en paral·lel a l'obra d'estudi.”

L'Yvan és un conversador formidable i transmet una calma i una harmonia que crec intuir en la seva obra. La conversa amb la Yukiko, en canvi, és un exercici entre algú que intenta explicar conceptes molt precisos en una llengua, el català, que no és materna i algú poc versat en ceràmica. Esquivem el *lost in translation* amb bon humor.

“M'agrada donar força a la massa de dins cap enfora i que el resultat sigui una forma orgànica, però si hi aplico esmalts, perden aquesta tensió”, argumenta. Té peces de fang que diries que són de marbre i altres fetes de porcellana –cosa que li permet “prescindir dels esmalts”– que semblen pell. Es defineix com a *ceramista* i diu que la ceràmica s'adapta perfectament al seu caràcter.

Bussoga s'ha fet un nom amb la ceràmica serigrafiada. “No sé si hem inventat res, però hem tret

la rajola de lavabos i cuines i, amb els murals adhesius, l'hem convertida en una peça d'art”, diu la Irina. Tots els seus “invents” parteixen d'un estampat d'alguna cosa quotidiana –una batedora, musclos, plàtans, sardines, calaveres o olives punxades amb un escuradents– i “tenen una base matemàtica de combinació”.

“En rajola tradicional no som diferents dels altres i, per volum, menys competitius, però fent coses estridents som més únics i, si ho comparem amb un quadre, més competitius”, afirma en Josep. Ara aposten per rajoles “en tres dimensions i de diferents formes” que encaixen entre si i també mobles, “petites escultures enrajolades”. Fa poc en van exposar algunes al Terracotta Museu de la Bisbal.

La Yuki crea a la planta baixa de casa, mentre que l'Yvan ha convertit una antiga granja enganxada al poble en el seu taller. Cap d'ells dos pot viure exclusivament del seu art –tenen altres feines–, però ni poden ni volen prescindir de l'art en les seves vides.

En Josep i la Irina sí que en viuen, però també ho combinen amb la docència. Tenen la casa a sobre del negoci. “A vegades ens plantejem que potser el local s'està quedant petit, però treure el taller de casa

implicaria canviar d'estil de vida. Potser l'empresa milloraria, però la nostra vida no”, coincideixen.

“Ara no diria que treballem molt, sí que ho fem intensament i gaudim de la vida”, diu en Josep, a qui li agrada la dimensió que tenen. No espera que això canviï “almenys fins que la mainada es faci gran”, però més enllà –puntualitza la Irina– ho veu difícil: “Què fas? Deixes de fer coses? Apuges el preu per fer menys quantitat?”. Ara, quan arriben “les quatre o cinc comandes grans de l'any” han d'externalitzar una part del procés i “costa trobar un soci amb qui tot vagi oli en un llum”.

Tant els uns com els altres han trobat a Sant Jordi el seu hàbitat. La Yuki diu que “potser hi ha pobles més bonics, però aquí la gent surt al carrer”. L'Yvan també destaca el capital humà i un detall no menor per a un pintor: “La llum és ideal.”

La Irina, que venia d'una “ciutat ciutat”, admet que, al principi, va trobar a faltar “més gent” al carrer, sobretot els vespres d'hivern, però amb els fills es va adonar que era un lloc ideal. A més a més, han aconseguit fer una colla i afronten projectes tan celebrats com el Banc Gegant. És una “vena artística de servei públic” i una vàlvula d'escapament ✍

La Yuki ha instal·lat l'obrador als baixos de casa seva

ÈLIA BORRÀS

Fotografia
Martí Navarro Molina

Poca paraula i molta matèria

Pep Aymerich

El fuster, escultor, videoartista i artesà de la fusta, així com de la cera d'abella i altres materials naturals, ressegueix una trajectòria de més de trenta anys com a artista autodidacte i observador de la natura que li ha permès definir una mirada única amb segell Aymerich, sempre envoltada de la cera, la fusta i la introspecció de l'ànima

“Ara dirien que jo era un cas de fracàs escolar”, explica en Pep Aymerich (1962), Artista i fuster nascut a Sarrià de Ter i establert des de fa vint anys a Celrà. Amb quinze anys, va deixar l'escola perquè “sempre estava a la lluna de València”. Volia anar a l'Escola Massana, però els seus pares li van dir que era millor buscar una professió. Així va començar com a aprenent en un taller de fusteria, on durant els dos primers anys no va tocar cap eina mecànica, només va fer servir el xerrac i paper de vidre. Era un aprenent de fuster a qui una enciclopèdia d'aquelles que es venien per fascicles al quiosc li va obrir el món de pintors i artistes. “M'apassionava

llegir-la, allà es on vaig descobrir Miró i Picasso” i on va començar a interessar-se per l'art.

En Pep repeteix que la paraula *Artista* s'ha d'escriure en majúscula i li costa creure's que ell també ho és, tot i que una carrera de més de trenta anys el posiciona com un dels artistes més reconeguts de les comarques gironines. Es defineix amb quatre mots: escultor, *performer*, videoartista i fuster. La seva trajectòria va començar als anys vuitanta, quan en tenia 15, a l'Estudi d'Art Fita de Girona. En Pep s'ho repensa i diu: “En Fita ens deia que miréssim una pel·lícula i ens poséssim a la pell del director, que ens preguntéssim: ‘Com ho ha fet? Com ho ha

pensat?’. Així vaig aprendre a mirar.” Autodidacte de professió i treballador incansable. “No em fa cap mandra anar al taller un dilluns al matí, com a fuster m'agrada fer la feina ben feta, però com a artista és una cosa que va dins meu li busco un sentit”, afegeix.

L'any 2018 va estrenar *CADIRA. De la natura a la mesura*, una obra en què construeix una cadira amb un tronc de castanyer sense cap eina mecànica, cosa que recorda els seus primers anys d'aprenentatge, en què la polidora li era quasi prohibida, obligat a fer la feina amb paper de vidre o un xerrac. “Al taller vaig educar les mans, l'expressió i el saber de l'ofici”, afirma. Entre l'artista i l'artesà, l'art o l'artesanía, en Pep desperta dubtes i sobretot treballa la paciència del públic en un món marcat pels resultats immediats.

Joseph Beuys o Bill Viola són els referents que Aymerich ha seguit per aprendre. Seguint l'estela de Fita, “mira i pensa com ho han fet”, fins a dia d'avui. “Jo no sabia què era una *performance*, eren els altres que em deien: ‘Tu fas *performance*!’”, recorda d'aquells primers moments. En Pep és poc de parlar i molt de fer. “No tinc maneres d'explicar

i conceptualitzar les meves obres; de fet, em meravel·la quan un crític d'art escriu sobre la meua obra i descobreixo una cosa nova.” En el seu currículum –vastíssim– hi caben la idea i la construcció de l'escenografia de l'espectacle *El cinquè hivern*, de la companyia Mal Pelo, el 2011, o la seva última exposició, “Vessar l'ombra”, inaugurada al juliol del 2024 a la canònica de Santa Maria de Vilabertran. En Pep recordava durant la presentació els moments foscos actuals, un garbuix d'idees d'un dia en què “va parlar més del compte”, segons el seu crític d'art més proper, l'Aram. “Papa, ja s'entén sense que parlis tant”, li repetia. “Ara mateix l'art és molt conceptual, però pocs cop m'entra pels porus de la pell i a mi això és el que més m'interessa”, explica en Pep des del seu taller –abans estança del bestiar– i casa natal de Sarrià de Ter.

Al febrer presentarà a Porqueres *El lloc de ser nosaltres*, amb la seva filla i ballarina Sira Aymerich. Aquesta col·laboració amb marionetes de fusta de mida humana explora els límits entre la *performance*, la dansa i el teatre. “L'obra era massa críptica, però hi estem donant una volta”, explica ✍

MARIONA OMEDES CORNET

Fotografia
Aniol Simon Surià

Una vida entregada als fils

Josep Maria Bernabeu

Conegut per tothom amb el sobrenom de Babeus, va començar a fer tapís l'any 1987 gràcies a la seva amiga Montse Rivas. Allò que va començar com una activitat d'entreteniment ha acabat convertint-se en una professió, un canal i mitjà d'expressió i, fins i tot, un estil de vida durant gairebé quaranta anys

“Va ser apuntar-me i em vaig quedar pillat”, diu en Babeus a l'inici de la conversa. “Va significar trobar un lloc. Jo en aquell moment tenia vint-i-tres anys i *no volia fer el que s'ha de fer*. Vaig voler fer el que em va portar la vida, perquè m'ho va portar, jo no ho vaig buscar. I a partir d'aquí els fils estan amb mi. O jo estic amb ells.” S'entrellacen.

L'any següent, el 1988, va tenir un fort accident de cotxe. Era quan estava fent els exercicis i el tapís el va ajudar a recuperar-se, tant de manera immediata com a llarg termini: “El tapís és treball diari,

però calmat, sense presses”, sentència en Babeus. Contràriament a la normalitat dels temps actuals, regits per la pressa, la norma del tapís és no posar-se pressa. En Babeus m'explica que ell no es posa mai una data de finalització de la peça. I això li agrada perquè gaudeix del procés de creació. “És com un llibre bo, que t'agrada gaudir-lo, que duri [...], fins i tot et sap greu acabar-lo perquè dius: ara ja està. Què? Eh? Hauré de començar-ne un altre.” El seu procés de creació comença –com no podia ser d'una altra manera– amb una idea. Després

busca els materials que s'hi adequin i s'hi posa. Diu que està bé tenir el tapís ja resolt quan es comença, però que sovint també s'ha d'improvisar perquè hi ha coses que s'han pensat d'una manera i quan és el moment de fer-les no funciona. No segueix cap metodologia ni estil. Ho posa tot al servei de la idea. “I la idea surt quan surt i no m'atabalo”, afirma. Per això no hi ha una connexió entre un tapís i el següent, perquè són idees que li venen. No obstant això, sí que ha fet alguna sèrie. M'explica que en va fer una amb llanes que va tenyir ell mateix amb tints naturals, extrets a partir de plantes. Ara ja només tenyeix bufandes ja teixides perquè diu que tot és temps i que, entre les llanes que li ha anat regalant gent del gremi i les que ha comprat ell al llarg de tot la seva trajectòria, necessitaria dues vides per gastar-les i, doncs, no li cal tenyir-ne més.

Recorda amb especial il·lusió els seus inicis. Els set anys que va estar treballant amb Delclaux, mestre, company i responsable d'haver portat el tapís a Girona. M'explica que va ser la seva primera experiència amb artistes. Feien reproduccions de

quadres amb tapís. Van començar perquè Joan-Josep Tharrats va fer-los l'encàrrec i després es van seguir fent reproduccions de pintors de Girona com Narcís Comadira, Pep Camps, etc. Es feia des del taller de manufactura de la Mercè, on, trenta anys més tard, en Babeus ha retornat com a mestre tapisser. Al llarg de la seva trajectòria també ha fet de mestre a Celrà, a Vidreres, a Hostalric i a Can Simon (el mas on viu). A més, malgrat afirmar que no li ha agradat mai especialment fer exposicions, aquest any ja n'ha fet cinc: dues a la Mercè de Girona, al Monestir de Santes Creus de Tarragona, al Centre d'Art d'Escaldes-Engordany (Andorra) i fins i tot a Austràlia...!

Si la paraula *tèxtil* prové del llatí *texere*, que significa ‘teixir, trenar o construir’, podem afirmar que en Babeus ha teixit, trenat i construït un bocí de tela més a la història del tèxtil que és, ni més ni menys, la història de la humanitat. Des de l'hort de Can Simon, passant per Santes Creus i fins a Austràlia, com a artista, mestre i cura: una vida entregada als fils ✍

KATERYNA SHKARINSKA

Fotografia
Jesús Potrony Serret

El ceramista de Raset

Emili Biarnés

Des de la seva primera exposició a principis dels noranta, quan va instal·lar-se a Cervià de Ter, ha participat en nombroses mostres internacionals als Països Baixos, Bèlgica, França o el Regne Unit. El 2006 va ser un dels creadors del desaparegut festival Enfanga't de Celrà

La ceràmica és un estri modelat amb argila i cuit al foc que es converteix en un recipient dur i impermeable, però fràgil. Oi que sempre procurem portar amb cura el plat del menjador a la cuina sense que ens caigui i es trenqui? Doncs passa el mateix des de la prehistòria. Els nostres avantpassats ja en fabricaven. La ceràmica ens ha acompanyat des de la prehistòria fins ara en forma d'objectes d'ús culinari, per transportar i emmagatzemar aliments, com a material de construcció i, fins i tot, com a aixovar funerari. En l'arqueologia la ceràmica es considera un *fòssil director* que ajuda a datar el sediment i estudiar les civilitzacions antigues. Cada època tenia la seva moda de fer ceràmica. Es

pot diferenciar per la forma, la composició de la pasta i la decoració. La més antiga és la ceràmica feta a mà. Al segle VIII aC els grecs van arribar a la península Ibèrica amb innovacions tecnològiques entre les quals hi havia el torn, que va revolucionar la manera de fer ceràmica. Els ibers fabricaven una ceràmica molt característica anomenada *sandwich* per la seva pasta; a l'edat mitjana la vidriaven i la decoraven amb blau català, blau valencià, verd i manganès i reflexos metàl·lics; al Renaixement es van deixar influir per la ceràmica italoflamenca i actualment n'hi ha moltíssimes varietats.

L'Emili Biarnés té una manera diferent de veure la ceràmica. El ceramista de Raset nascut al barri

de Gràcia de Barcelona l'any 1956 va començar la seva trajectòria a Sant Pere de Torelló, on va tenir el seu primer taller. L'any 1991 es va traslladar a Raset i hi va seguir treballant amb la ceràmica. Al seu taller hi té tot el necessari per crear ceràmica útil: torn manual, torn elèctric, formes, forns..., però li agrada més experimentar i jugar amb materials com terra, argila, porcellana, ferro i vidre. Quasi com en un laboratori, l'Emili vol aprendre a comprendre el comportament de la matèria a través d'experiments.

Al seu taller s'hi produeix la màgia! La seva tècnica d'elaboració consisteix a barrejar materials de diferents naturaleses i veure com conviuen plegats. L'Emili treballa molt amb l'argila vermella de la Bisbal, terra blanca i terra beix. També utilitza la porcellana, tot i que és capritxosa i s'ha de tractar amb més delicadesa. Juntament amb les argiles, incorpora ferros i vidres. Les peces també es pinten i s'esmalten. L'Emili intenta fugir de formes habituals com quadrat o cercle. Experimenta trencant aquestes formes allargant-les, interrompent les línies rectes i jugant amb les textures. Un cop feta la peça, passa pel forn.

L'Emili té dos forns, en un hi cou les peces i en l'altre fa experiments. Primer de tot s'ha de col·locar la peça dins el forn i després escalfar-lo. La temperatura puja progressivament fins a 1.040 °C

i mentrestant la peça es va adaptant i es va coent a poc a poc. En aquest moment es produeix la transformació: l'argila natural es converteix en ceràmica. Després es tanca el tiratge i es va refredant a poc a poc durant unes 24 hores. La fornada ha de ser lenta, si es cou ràpid la peça durarà molt poc. Un cop fred el forn, ja es pot obrir i treure'n la peça.

La teoria sembla fàcil, però en realitat l'Emili es va trobar amb moltes dificultats i sorpreses. Per elaborar una peça s'han de tenir presents molts factors. La ceràmica té memòria, per això alguns ceramistes l'enfornen deformada i al forn recupera l'aspecte desitjat. També s'ha d'evitar la calç i les bosses d'aire, perquè quan s'escalfen exploten. L'amassament previ al treball és essencial. Durant la fornada, la ceràmica redueix el seu volum. L'Emili juga amb aquestes deformacions per aconseguir el resultat desitjat. Al començament les peces li esclataven, però a còpia de pràctica va anar descobrint la proporció correcta, la temperatura i el temps de fornatge, i així ha acabat dominant, finalment, el comportament de la matèria.

Un cop dominada la tècnica, va començar a crear veritables obres d'art. L'Emili fa exposicions, tallers, participa en fires d'artesans, etc. La seva obra va viatjar per terres catalanes, però va tenir especial ressò a França i Anglaterra ✍

LIA POU
Fotografia
Magda Timoner

La poesia dels objectes

Xavier Bobés

Es defineix com un artesà que fa teatre d'objectes, i fa més de quinze anys que va deixar la gran ciutat per venir a viure aquí, a l'Empordà del Gironès

Teatre d'objectes, què és? Xavier Bobés recicla objectes i a partir d'aquests imagina, juga, escriu, amb el desig de trobar la seva pròpia història, la seva memòria. Però com comença amb aquesta disciplina? Bobés volia ser actor i va estudiar teatre i sempre va estar molt vinculat al món de la creació. Es defineix com una persona molt curiosa i autodidacta. A poc a poc va començar a treballar amb creacions col·lectives, com amb la companyia La Vuelta, que va crear amb l'escriptora, dramaturga i directora Marta Galán. Aquesta companyia es va crear amb gent jove que tenia inquietuds i durant sis anys van fer diferents espectacles. Bobés confirma que aquesta va ser realment la seva escola. Galán va ser la persona que el va guiar cap al teatre d'objectes, el va convidar a investigar a partir de diferents tipus de joguines, i “va ser llavors quan vaig trobar un territori que m'inquietava, em

sorprenia i em fascinava per la seva capacitat evocadora”, afirma Xavier Bobés. Aquest és l'inici del teatre d'objectes, un treball molt intuïtiu.

El seu primer espectacle es va titular *El cap als núvols*, i hi va apostar per una estètica i una manera de fer molt intuïtiva, desplaçant l'atenció cap a l'objecte, que és el que l'ha alimentat durant tots aquests anys. “M'he adonat que intuïtivament he anat descobrint un univers poètic a través dels diferents processos de creació. Fa vint anys vaig ‘assentar unes bases’ que han anat evolucionant. Però tot això no ha estat immediat, sinó que a poc a poc he hagut d'anar entenent de quina manera podia aprofundir en un imaginari a partir d'aquestes vivències”, afirma l'artista.

Xavier Bobés crea obres de teatre donant vida als objectes. Els mou, els fa parlar, els remena. Fa composicions efímeres i especials, ell ho defineix

com una experiència molt matèrica perquè treballa amb coses que es desplacen, que tenen moviment, que es transformen...

Altres espectacles importants han estat *El rei de la soledat* (2007), un espectacle que va crear treballant amb objectes vinculats al món laboral, i *Cosas que se olvidan fácilmente* (2015), un espectacle creat amb objectes trobats al Mercat de Segona Mà de Celrà. Aquest espectacle només es realitza amb cinc espectadors, ha fet més d'un miler de funcions i el fil conductor de l'espectacle és una agenda de contingut feixista i plena d'anotacions del 1942. També destaca l'espectacle *Insomni*, estrenat a L'Animal a l'Esquena de Celrà, centre de creació íntimament lligat a la seva trajectòria artística.

Actualment Xavier Bobés crea, però també fa de docent en diferents escoles d'art i teatre. “En els

meus tallers intento que la gent es focalitzi en l'objecte. Poder centrar l'imaginari durant un temps en una cosa simple, que pots sostenir amb les teves mans, i que et pot explicar per si mateix moltes coses, és essència. Després, com tu desenvolupis la dramaturgia, la teatralització o l'acció serà fruit d'aquesta conseqüència, però si passes per alt el que aquests objectes et poden convocar tindràs més dificultats per aprofundir sobre allò”, comenta.

En Xavier és molt observador, les coses li parlen constantment. Cadascuna de les seves obres es basa en una família d'objectes que són els que acaben definint la proposta: una vaixel·la de porcellana, una agenda, joguines, mobles d'un habitatge...

"Gràcies a les joguines amb què vaig començar a imaginar fa vint anys, i que més tard han esdevingut tot tipus d'objectes quotidians, s'ha anat enriquint un petit univers dramàtic", conclou ✍

KATERYNA SHKARINSKA

Fotografia
Jesús Potrony Serret

El mag de l'origami

Joan Esparraguera

L'origami és una tècnica molt antiga nascuda al Japó i, literalment, és l'art de plegar paper. El nom ve del japonès *oru* ('plegar') i *kami* ('paper'), i neix a les mans de l'aristocràcia com un passatemps. Tot i que apareix al segle VI, es potencia els últims trenta anys sobretot gràcies a les matemàtiques. A poc a poc es van anar descobrint les seves qualitats i es va anar professionalitzant

A hores d'ara és una tècnica coneguda arreu del món i també arriba a Cervià de Ter. Heu sentit a parlar de l'origamista cervianenc? Us presento en Joan Esparraguera Vidal, el déu de l'origami! Nascut a Sarrià de Ter, en Joan va començar la seva trajectòria artística com a escultor, després va provar la pintura, més tard va fer bonsais i, finalment, es

va aturar en l'origami, l'art que combinava les seves dues passions: el Japó i les manualitats. L'any 2015 va arrencar el projecte VidalFont, inicialment concebut com a *hobby*, i les peces es creaven al menjador de casa. Al principi va costar perquè, en primer lloc, no hi ha cap escola que ensenyi l'art de l'origami, i tampoc era fàcil trobar paper adequat. El mè-

tode estava per inventar. La majoria de models eren inventats a còpia de moltíssimes proves i errors.

Sabíeu que el paper té memòria? Sabíeu que no podem plegar un paper més de set vegades? Un bon origami es fabrica a través de plecs d'un sol full de paper, sense ajuda ni de cola ni de tisores. Plegant, es passa per un procés de dues a tres dimensions. Tot és un plec. El secret és fer els plecs exactament iguals per no trencar l'harmonia del conjunt. La tècnica canvia segons el paper, la seva textura i gruix. El paper és un material poc explorat. Sembla fràgil, efímer per la seva lleugeresa i fàcil de plegar, però en realitat un paper manipulat amb de plecs es torna resistent i capaç d'aguantar pes. Fins i tot podem trobar mobles fets de paper.

Al maig del 2018 es va produir un gran canvi quan en Joan va patir un ictus, cosa que provocà una parada d'activitat fins a finals d'any. Precisament l'origami va ser el motor principal de la recuperació després de l'ictus. L'origami té moltíssimes qualitats a part de passatemps: millora la memòria, desenvolupa la paciència i la coordinació entre mans i ulls, estimula la imaginació, ajuda a la concentració mental i visual, ajuda a relaxar, motiva, calma i tranquil·litza. De fet, l'origami té una estreta relació amb la ciència i la medicina. Les mate-

màtiques s'apliquen en origami per crear formes geomètriques, i la medicina per recrear models de virus per estudiar-los i buscar-los un antivirus, la qual cosa dona pas a l'avenç científic.

En Joan ha sigut capaç de recuperar-se de l'ictus gràcies a l'origami. També el va impulsar per obrir-li les portes al món de la pedagogia i la teràpia. Actualment ajuda els afectats d'ictus amb les seves classes creant peces senzilles d'origami. Al seu taller de Sarrià de Ter, crea veritables obres d'art en forma de quadres, objectes il·luminats, làmpades, joies de paper i decoracions. Participa en fires d'artesanía, tallers d'origami tant per a nens com per a adults, i també fa espectacles. En Joan s'ha convertit en un veritable mestre de l'origami fent exposicions per tot Europa, com *Bridges Mathematical* a Hèlsinki el 2022 i a Baltimore el 2023. Participa en congressos internacionals que relacionen art i matemàtiques i també té relació amb el Museu de Matemàtiques de Catalunya.

L'origami ha canviat la percepció del paper i ha demostrat que no és un element fràgil, sinó multiforme, pràctic, fàcil de treballar i terapèutic. Som a les portes de descobrir totes les aplicacions d'aquest art per facilitar i decorar la nostra quotidianitat. Us atreviu a provar-ho? ✍

Joan Esparraguera Vidal i Jofre Adzerias Forn a la fira Pluja d'Art

Fotografia Enric Casals

Espais artístics,
festivals i centres
de creació

MARIONA MIQUEL ROSFotografia
Mar Camps

El Bosc de les Escultures

Joan Carolà

Cada cop més gent ve expressament a Celrà per descobrir el món surrealista i inquietant de l'escultor

Devia tenir setze o disset anys quan, amb una de les meves amigues més properes –i veïna–, anàvem a passejar recurrentment pels boscos de Celrà. Passejades llargues, sense ruta fixa i que només tenien l'objectiu de compartir en veu alta les ganes de sortir del poble per rebre molts més inputs relacionats amb les nostres inquietuds. Dues adolescents incòmodes en el seu entorn, cos i perspectiva de futur, però que, tot i això, pensaven de si mateixes que eren especials i bohèmies. Cosa que, irònicament, en té poc, d'especial.

A la tarda-vespre, li passava a tocar el timbre i l'esperava a l'entrada de casa seva, on tenien la porta gairebé sempre oberta al carrer. Els seus pares estaven tan acostumats a veure'm que a vegades no ens calia ni tenir conversa. Res a veure amb la mala educació, sinó amb la confiança.

Pujàvem pel carrer del Doctor Romagós, seguíem pel Congost i pujàvem per Cal Rei Vinyes. Pa-

rada obligatòria davant la masia de Cal Rei Vinyes per veure si, vigilant dissimuladament, aconseguíem tenir algun indici de qui eren els afortunats que hi passaven el cap de setmana. Crits de criatures, cossos saltant i sortint de la piscina, olor de graellada, famílies nombroses i riures amb accent barceloní.

Resignades davant l'obvietat que la nostra situació personal al poble no tenia una façana tan idíl·lica en comparació amb aquelles escenes, continuàvem pujant camí amunt. Volent-nos perdre geogràficament, tal com ja ho estàvem nosaltres mateixes, vam seguir per una pujada per on mai abans havíem passat i vam acabar, així, al bosc de les Escultures. Una descoberta totalment inesperada que va alimentar aquella “bohèmia” a la qual teníem sentiment de pertinença.

De cop i volta, érem afortunades pel fet d'haver descobert aquell lloc que ens va deixar embada-

lides. Un sentiment similar al que teníem durant la mateixa adolescència en conèixer música nova que el nostre entorn no coneixia. I que quan es començava a fer popular sentíem la greu necessitat de dir en veu alta: “Jo ja ho sabia”. Qui hi arribava primer, n'era més propietari. Quelcom que la vida adulta i les experiències d'humilitat t'ensenyen que és un error.

Aquesta “síndrome de Cristòfor Colom” se'ns va acabar ben de pressa quan, compartint-ho amb els nostres amics, tothom ja hi havia estat. Aquesta saviesa col·lectiva em va fer sentir, una vegada més, aïllada del poble que em penso que conec del tot, però que evidentment és només un engany provocat pel sentiment de pertinença.

La història va continuar quan, dies més tard, la cosina de la meva mare, la Dolors, em va sorprendre dient que el bosc tenia autor amb nom i cognoms: el seu germà, en Joan Carolà Ros. Des que tinc ús de raó, s'ha percebut en Joan com l'artista de la família. La seva producció és constant i té una influència evident del surrealisme màgic. La seva feina s'estén també a la pintura. O, més ben dit, les escultures i el bosc

són una extensió de les seves pintures. Meticuloses, surrealistes, intrigants i suggeridores de moltes preguntes que segurament no necessiten resposta.

La personalitat d'en Joan és tan intrigant com les seves escultures. És una persona que escolta i que té opinions, però que no sempre les comparteix per tal de protegir la seva direcció i l'enfocament personal en què es projecta a si mateix. El seu gairebé anonimat és una resposta en si mateixa a totes les preguntes que la gent es pugui fer.

Les escultures que s'han convertit en el pla de cap de setmana de molts gironins se situen en un terreny privat. Com a persona criada a Celrà, agraeixo la generositat d'algú que durant uns dies no sabia quin nom i cognoms tenia, i que aquesta no sigui una àrea tancada, edificada o abandonada.

A més de la seva pràctica artística, en Joan també treballa en la indústria. La combinació persistent en els anys d'ambdues feines ens confirma la literalitat de la dita “Per amor a l'art”. Quelcom que no dona abundància a tothom, però que és el motor de molts. I és que l'amor, sovint, es tracta de no esperar res a canvi. I en Joan ho sap ✍

RITA ANDREU I AZAHARA CEREZO Fotografia Arxiu

Treballar des del subsol

Cultural Rizoma

El 2018, la cooperativa es va instal·lar a la plaça de l'Església de Celrà, des d'on treballa en projectes culturals i pràctiques artístiques contemporànies

En l'àmbit de la botànica, *rizoma* és el nom d'aquelles tiges que creixen de forma horitzontal i subterrània respecte a la superfície del sòl i que emeten diverses arrels i brots al llarg de la seva complexa estructura. Són rizomàtiques plantes amb propietats medicinals com el gingebre, el llúpol o la cúrcuma, així com bona part de les denominades *males herbes*. Els rizomes creixen indefinidament; amb el temps, algunes parts més antigues moren, però any rere any se'n produeixen nous brots, de manera que l'estructura acaba cobrint grans extensions de terreny i estenent-se de forma invisible. Així, brots que aparentment estan a molta distància poden formar part d'una mateixa planta sense que ho percebem.

Rizoma és, també, un concepte desenvolupat pels pensadors Gilles Deleuze i Félix Guattari per parlar-nos d'un model de coneixement horitzontal, en què qualsevol element té la mateixa rellevància que un altre i aquests es poden afectar de la mateixa manera entre si.

Més enllà de l'evidència —en aquest cas, el nom fa la cosa—, el rizoma esdevé una metàfora potent per entendre'ns i explicar-nos. Cultural Rizoma és una estructura cooperativa que opera dins l'àmbit de la creació, la pràctica o la cultura contemporània. Té com a objecte principal acompanyar els processos que intervenen en el desenvolupament d'un treball artístic. Gran part d'aquests processos —els estadis d'investigació, d'experimentació ini-

cial, especulació, etc.— són invisibles: passen per espais on no arriba la llum del sol de manera directa, però són imprescindibles per tal que, finalment, aflori quelcom a la superfície.

En aquest sentit, els projectes que, al llarg dels darrers anys, han anat conformant la programació de Cultural Rizoma acaben prenent formes de materialització i d'obertura pública diverses. Es tracta, sovint, de projectes de llarg recorregut que ens interroguen i ens interpel·len sobre la nostra relació amb l'aquí i l'ara. D'aquesta manera, a través d'aquests projectes emergeixen elements que ens parlen de memòria, territori, materialitats o de l'esfera digital, entre d'altres.

Sense anar més lluny, Miquel Matas Ferrer investiga la desaparició d'un tipus d'argila que, fins fa un temps, s'extreia d'una terrera prop de la Bisbal i generava un cos de treball que inclou escultures, instal·lacions, una pel·lícula i una publicació. El col·lectiu Estampa, entre 2023 i mitjan 2024, va realitzar una recerca al voltant de l'aparent silenci dels aparells digitals que utilitzem en el nostre dia a dia. Aquesta investigació va acabar emergint de forma pública com una proposta escènica al Teatre l'Ateneu de Celrà. Per la seva banda, Daniel More-

no Roldán, artista visual i músic, es va interessar per l'arxiu analògic de Ràdio Celrà. A partir de la digitalització i el mostreig de sintonies, falques publicitàries i enregistraments de programes, va crear una composició sonora que primer va presentar al Teatre l'Ateneu i, un any més tard i amb certes variacions, dins el festival Això al Poble no li Agradarà. En un context igual de proper, Marion Balac va donar forma a una instal·lació de vídeo que contraposava la memòria de la gent gran de Celrà amb les imatges actuals del municipi que ofereix la plataforma Google Street View. Com a darrer exemple, Marta R. Chust i Roc Domingo es van centrar en les implicacions i repercussions en territoris rurals del desplegament de fibra òptica, treballant-hi mitjançant material de documentació, entrevistes i vídeo, entre altres formats.

En definitiva, Cultural Rizoma esdevé un espai que s'expandeix, connecta i es transforma, que pot emergir alhora en altres espais, físics o digitals, i que pot agafar diferents formes. Totes elles, però, sota el paraigua de les pràctiques artístiques contemporànies que, des de diverses aproximacions i llenguatges, confronten la complexitat del nostre present //

ÀNGELS ARTIGAS CLARET Fotografia
Arxiu

Quan l'art es fon en el paisatge

Art i Gavarres

Aquest setembre hem inaugurat de nou, i ja n'és la setena edició, l'Art i Gavarres. Per això, com cada any, hem convidat diferents artistes i artesans a sortir del seu lloc de confort i els hem ofert l'espai natural de les Gavarres per poder emplaçar les seves obres

Sempre he pensat que quan els artistes s'enfronten a aquest repte es transformen, d'alguna manera, en homes bons. La Natura, tan magnànima i sàvia, els fa petits i modestos, en un grau o en un altre. I, així, cadascun d'ells va configurant la seva obra íntima, interrogant, crítica. Aquest any, un rere l'altre han anat deixant la seva petja en aquest espai natural.

A Celrà, en Marc Aleu codifica el *territori*. La Maria Mercader poetitza la *bassa* de la Torre Desvern. A Girona, la Cristina Almodóvar retalla el *paisatge*. En Jukka Heinonen construeix una màquina feta de *verds*. En Nil Nebot trenca xemeneies *vegetals*. En Moreno Carretero ironitza amb el *vent*. La Sílvia Corell dibuixa amb el seu cos el *terreny*. La Raquel Rodrigo broda *camins*. A Cassà de la Selva,

Obra "De la Terra en venim, a la Terra tornarem, però mentrestant pagarem" de Maria Mercader a la bassa de la Torre Desvern

el col·lectiu Natura és Cultura cerca el seu equilibri en els *arbres*. La Provi Casals ens porta a les entranyes de la *terra*. A Llagostera, l'Olga Schmid ens atrapa amb el seu laberint d'*arbres* i cordes. L'associació cultural Cocu penja crisàlides fantàstiques de les *branques*. A Vall-llobrega, en Martin Krug i en Franz Rosenow juguen amb *escorces* i altres materials naturals. Lur posa de cap per avall les *Gavarres*. A Llofriu, la Rosa Aguiló ens parla de la relació de les dones i l'*aigua* i en Matthieu Kowad busca la pau en un *clar de bosc*.

En aquesta edició, com en totes les altres, art i artesanía es donen la mà. Barregem artistes que ja tenen una trajectòria amb joves que tot just comencen i amb obres resultants que van des de les peces més artesanals fins a les més conceptuals. Creiem que festivals d'aquest format poden aju-

dar a crear un turisme de baix impacte. L'obra d'art, en aquest emplaçament atípic, fa que el visitant copsi el medi amb una nova mirada.

Crear bellesa i alhora ser capaç de valorar-la és un fet comú en tots els humans. En una societat justa tots hauríem de tenir dret a poder gaudir d'obres artístiques i d'allò que aquestes exhalen. Ens agradaria poder compartir amb el visitant el respecte que sentim pel patrimoni cultural i tot el que se'n deriva: costums, oficis, llegendes, històries petites... i, sobretot, ensenyar a valorar el paisatge com quelcom extremadament vulnerable.

Per a nosaltres, les Gavarres formen part, sens cap mena de dubte, del nostre paisatge sentimental. Ens han acompanyat, ens acompanyen i ens acompanyaran sempre ✍

JÚLIA ALEU I PASTOR Fotografia
Enric Casals

La mostra d'artistes emergents

Festival Niu

La primera edició va tenir una gran acollida: el 8 de juny de 2024, 800 persones van anar a Sant Martí Vell per veure alguna de les trenta propostes artístiques programades

El Festival Niu neix de la relació que he tingut amb les arts al llarg de la meua vida, com a creadora i com a espectadora. El fet de tenir l'art tan a prop des de casa, a l'escola –fent teatre, anant a museus, pintant, coneixent autors, fent Cinema en curs...– i, més endavant, a l'institut on vaig fer el batxillerat artístic, m'ha fet donar-li un valor i tenir una relació d'admiració cap a les persones que fan art i lluiten per viure'n.

Però el Niu no només neix i es crea gràcies a la meua estima a l'art, sinó també als estudis que he cursat després de l'institut, que m'han donat les eines necessàries i l'empenta per poder fer-lo re-

alitat. El grau que he cursat és el de Comunicació Audiovisual i Multimèdia a l'ERAM-UdG, que et dona diverses eines i coneixements contemporanis i és el que m'ha facilitat la feina i m'ha fet creure que el projecte podia tirar endavant, juntament amb els meus companys, que gairebé tots som de diverses promocions del grau.

El Festival Niu és un festival multidisciplinari per a artistes joves emergents, és a dir, que estan començant amb els seus projectes artístics. La voluntat del festival és oferir-los un espai per poder-se mostrar al món, així com donar-los un impuls i visibilitat, i el que estem intentant és, un

cop hagin estat al Niu, poder-los programar a altres espais de manera remunerada. A més, també els oferim formacions i xerrades per ajudar-los i donar-los eines en els seus inicis per professionalitzar-se i entendre com funciona el sector cultural, per poder-s'hi dedicar professionalment.

La primera edició del festival es va celebrar el 8 de juny de 2024 a Sant Martí Vell i va tenir un gran èxit, vam tenir uns 800 espectadors al llarg del dia i vam comptar amb la participació de 30 propostes artístiques de diverses tipologies, com la pintura, la fotografia, l'escultura, el teatre, la música, la dansa, una instal·lació immersiva, una *performance de land-art*, etc.

Per poder impulsar el projecte, vaig aprofitar l'espai-temps del treball de final de grau per poder-hi invertir gran part del meu temps durant tot un curs acadèmic, ja que per impulsar un projecte des de zero es necessita molt de temps, sobretot

si no hi ha recursos econòmics i s'han de fer tota mena de tasques, des de la producció fins a la creació dels materials gràfics i visuals, entre d'altres.

Vaig tenir la sort de poder crear un molt bon equip, amb el qual, colze a colze, vam crear i produir el que va ser la primera edició del Festival Niu, i estem treballant per aconseguir més ajuda econòmica i així poder-lo fer créixer.

Des de l'Associació Niu Arts també volem treballar amb escoles de l'entorn per ensenyar als més petits la importància de l'art, i que treballar en el sector artístic és una possibilitat. En la primera edició vam col·laborar amb l'escoleta de l'Associació Pescasomnis, fent un taller de creació de la pancarta del festival. A més, els nens van fer algunes obres d'art que també vam exposar al festival.

La segona edició del festival tindrà lloc el 7 de juny a Sant Martí Vell. Us hi esperem! ✍

MILA GÓMEZFotografia
Martí Navarro Molina

La nit de les llums

L'Encesa dels Il·luminats de Juià

El 2013 es va fer la primera edició al nucli antic del poble, inspirada en el festival La Fête des Lumières de Lió. Un recorregut per instal·lacions lumíniques dissenyades pel mateix veïnat. Cada edició té un fil conductor que dona sentit als racons intervinguts i ofereix una experiència immersiva

Els orígens de l'Encesa es remunten al Festival Gavarres, una iniciativa cultural promoguda per les famílies que, a finals dels noranta, van començar a repoblar Juià. La programació del Festival incloïa diverses activitats i tallers artístics amb l'objectiu de reunir la comunitat i afavorir el sentiment de pertinença al territori.

Aquesta primera edició, considerada la prova pilot dels Il·luminats, va coincidir amb el naixe-

ment de Lluèrnia: Festival del Foc i de la Llum d'Olot. L'any 2018 els veïns de Juià van ser convidats a participar-hi amb una instal·lació col·lectiva que reflexionava sobre el desglaç de l'Àrtic.

La implicació col·laborativa dels habitants del poble va impulsar la continuïtat del projecte, que, finalment, es va convertir en una iniciativa autònoma independent de la resta de la programació del Festival Gavarres. La participació comunitària en

la coordinació i organització de l'Encesa permet que cadascú pugui compartir i expressar la seva mirada sobre una mateixa preocupació o idea.

En aquest sentit, s'han abordat temàtiques com la reivindicació dels drets humans, el cicle invers de la mort a la vida, els motius dels desplaçaments humans (oci, guerres, necessitats, amor), la sostenibilitat i la protecció del medi ambient, els personatges històrics rellevants (escriptors, científics, artistes), la tradició carbonera i altres oficis d'abans del poble i, en l'última edició, els llinars geogràfics o simbòlics que separen o uneixen les persones.

L'ocupació creativa i col·lectiva de la via pública reforça el vincle entre els habitants del poble i es converteix inevitablement en un espai de trobada, intercanvi i reconeixement mutu entre les persones que han viscut tota la vida a Juià i els nouvinguts.

Any rere any, es convida artistes del territori de les Gavarres a participar en l'itinerari i fer una interpretació visual del tema. Durant les nou edicions que s'han fet, han estat convidats la Raquel Morón, l'Eduard Baulida, en Xavier Bobés i el Playmodes Studio. Aquestes col·laboracions no només transformen el paisatge i il·luminen els carrers, sinó que visibilitzen i enforteixen el vincle entre l'art, la comunitat i el poble.

Recórrer Juià la nit de l'Encesa dels Il·luminats reivindica l'atractiu de la juxtaposició d'elements tecnològics amb l'essència històrica dels carrers del poble. Aquest exercici d'art efímer, que estableix un temps limitat per gaudir i compartir les creacions artístiques, reflecteix el compromís i l'autoorganització dels juianencs, així com el sentit social de descobrir noves maneres d'ocupar l'espai públic comú ✍

LOLA MUXACH

Fotografia
Jesús Potrony Serret

Un refugi cultural en temps de sequera

Pluja d'Art

Sant Jordi Desvalls continua trencant l'estereotip de poble excessivament tranquil o directament avorrit que se sol tenir dels municipis petits en els quals viu poca gent. Si éreu al poble el cap de setmana del 13 al 15 de setembre, vau poder-ho comprovar vosaltres mateixos a la fira Pluja d'Art, i si no és així, jo us ho explico

Durant aquests tres dies, els carrers es van omplir de firaires, les places de concerts i les cases es van transformar en sales d'exposicions amb motiu del festival Pluja d'Art, que ha nascut i crescut a Sant Jordi i que aquest any ha celebrat la seva tercera edició.

Van ser dies de molt de tràfec, moviment i soroll. Els santjordiençs i santjordienques (impulsors, organitzadors i executors del fira) no van parar quiets durant els tres dies que va durar el festival perquè tot anés sobre rodes, però el que va passar el cap de

setmana només va ser la punta de l'iceberg d'una feina de molts i molts mesos. Les seves vides es van omplir de reunions generals, a les quals cal sumar les que cada comissió organitzava per separat; anades, vingudes, moltes trucades i missatges de Whatsapp, molts i molts missatges de Whatsapp! Tot un entramat de feina feta que permet l'existència d'un festival com aquest.

Passejant pels carrers mullats per la pluja d'art que va caure, podies veure tota mena de parade-tes. N'hi havia de ceràmica, de joieria o de moda. Fins i tot n'hi havia una de *bodypaint*! Entre les unes i les altres, també hi havia unes quantes cases amb les portes obertes que acollien exposicions de tota mena, com de fotografia, escultura o pintura, entre d'altres.

Si en comptes de passejar preferies seure una estona i gaudir d'un espectacle, podies triar entre els dos escenaris que hi havia: el de la plaça de l'Església, on es podia gaudir tant de música com de comèdia, dansa, teatre i fins i tot òpera, i el dels *food-trucks*, on, a més d'art, també es podia gaudir d'un bon sopar.

Si, en canvi, el que volies era treure l'artista que portes a dins, també podies apuntar-te a algun dels tallers que oferien els mateixos paradistes o expositors!

El moment culminant del cap de setmana va ser el dissabte a la nit. Tots els fanals es van apagar perquè el festival lumínic ho pogués inundar tot. A la llum de les espelmes i els projectors, els carrers desprenien màgia.

Per a mi, la fira d'art de Sant Jordi Desvalls té un rerefons molt bonic. És l'aliança entre la gent d'un poble petit i poc conegut, moguda per les ganes de fer coses que té la gent que hi viu, que permet mostrar l'art de creadors tampoc gaire coneguts i també plens de motivació. És per això que durant aquests dies als carrers i places s'hi respirava un ambient tan agradable, i artistes, veïns i visitants van crear uns llaços de complicitat que, vull pensar, són forts.

Espero que aquesta pluja inundi el meu poble durant molts anys més, perquè, ja ho sabeu, ens cal aigua per viure, però art també! ✍

Museus, festivals i espais artístics

CELRÀ

CENTRE D'ART—CULTURAL RIZOMA

Espai de creació, producció i exhibició de pràctiques artístiques contemporànies, obert l'any 2018 per Rita Andreu i Olga Taravilla a la plaça de l'Església de Celrà: “Ens mou poder pensar i assajar noves maneres d'estar juntes, treballant les relacions que establim amb nosaltres mateixes i amb el món.”

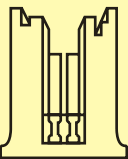
ESPAI ARTÍSTIC—BOSC DE LES ESCULTURES

El celranenc Joan Carolà ha creat aquest espai amb escultures de pedra amb un aire fantasiós i oníric en un bosc privat del poble, convertit ara en un reclam per fer-hi excursions familiars. Un recorregut circular des del veïnat de Mavalls, situat a prop de la font de les Escales, fins al camí de Can Boca, que porta a Cal Rei Vinyes.

FESTIVAL—ART & GAVARRES

El festival internacional d'art i paisatge a les Gavarres va néixer el 2018 per reflexionar i canviar la nostra mirada sobre l'entorn natural. Els artistes participants a cada edició creen les seves obres *in situ* amb materials naturals. El festival, comissariat per Àngels Artigas i Oriol Granyer, arrenca a principis de setembre i les creacions són visitables fins que la mateixa natura, amb el pas del temps, les esborra.

JUIÀ

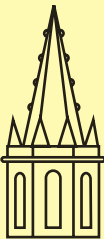

FESTIVAL—ENCESA DELS IL·LUMINATS

La mostra d'instal·lacions lumíniques, creades pels veïns i les veïnes del poble, ofereix un recorregut pel nucli antic de nit. El passat 21 de novembre se'n va celebrar la novena edició. Pren com a referent el festival Fête des Lumières de Lió.

FESTIVAL—FESTIVAL NIU

Un festival multidisciplinari per a artistes emergents creat per la santmartinenca Júlia Aleu l'any 2024. Es tracta d'una iniciativa per ajudar joves a impulsar els seus projectes artístics. La primera edició va rebre una bona acollida del públic: vuit-centes persones van visitar Sant Martí Vell per gaudir d'alguna de les trenta propostes d'arts plàstiques i escèniques programades.

PÚBOL

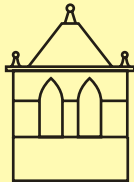
MUSEU—CASA ESTUDI CATERINA ROMA

La ceramista Caterina Roma té el seu estudi i espai d'exposició permanent a la plaça Major de Púbol, al costat del Castell Gala Dalí. Roma defensa i renova la tècnica japonesa kintsugi, que significa 'apedaçar amb or' i que es remunta al segle XVI, vinculada a la cerimònia del te. La galeria ha tancat les seves portes de manera temporal, i es tornarà a obrir per Setmana Santa.

MUSEU—CASTELL GALA DALÍ DE PÚBOL

Fa gairebé trenta anys es va obrir el museu que forma part de l'anomenat *triangle dalinià* a Púbol. El 1969, onze anys després de casar-se amb Gala al santuari dels Àngels, Salvador Dalí va comprar el castell medieval. L'artista empordanès va transformar-lo pensant en el descans i el refugi de la seva musa. El castell es va acabar convertint en l'últim taller del pintor i en el mausoleu d'una Gala separada de Dalí, enterrat de manera controvertida a Figueres.

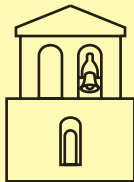
SANT JORDI DESVALLS

FESTIVAL—PLUJA D'ART

Veïns i veïnes ja han organitzat tres edicions d'aquesta fira que se celebra durant un cap de setmana de setembre i que omple de música, màgia, tallers i exposicions els carrers del poble. Una altra manera de conèixer un Sant Jordi cada cop més dinàmic i ple d'iniciatives culturals, com la Pluja d'Art o la Pluja de Lletres.

CERVIA DE TER

MUSEU—MUSEU RASET

La família Bueler Bernard ha reconvertit Can Santamaria de Raset en un museu d'art contemporani, on es poden veure majoritàriament pintures, però també algunes escultures de la seva col·lecció privada. Obert al públic cada diumenge, d'11 del matí a 7 de la tarda, és d'accés gratuït. La casa es troba dins la Ruta de l'Exili, ja que Antonio Machado va pernoctar-hi tres nits al gener del 1939.

TOT ENRAONANT

82

Ramon Madrenas,
l'últim pastor de Flaça

88

Narcís Frou,
les històries de l'avi Siset

92

La família Lladó:
tres generacions a la cuina
del restaurant de Viladasens

96

Un sopar literari
amb Lluís Muntada

MIQUEL TERRADEZ Fotografia
Aniol Simon Surià

Ramon Madrenas

L'últim pastor de Flaçà

Una conversa amb Ramon Madrenas, que va tenir un ramat d'ovelles al poble. Un ofici que li va venir de família, del seu pare, i que lamenta que pràcticament hagi desaparegut: d'aquesta manera també s'ha anat esvaint una manera de viure i desdibuixant el nostre paisatge

Si pensem en un ofici dels més antics del món, amb un estil de vida assossegat, tranquil i sense presses, sens dubte trobem el dels pastors. Des de temps bíblics ja es parlava de la importància que tenien per a la societat, i quan els homes van anar abandonant la caça i van començar a domesticar els animals per a consum humà, cap al 3000 aC, era tradició, a més, que l'ofici s'anés passant de pares a fills, amb un amor incondicional pels animals i una gran passió per la natura, el seu lloc de treball habitual. A la nostra cultura occidental, els pastors han estat sempre un símbol d'humilitat i senzillesa, de protecció o de guia.

De tot plegat, en parlem amb en Ramon Madrenas, de Flaçà, que va tenir el darrer ramat a l'aire lliure del poble. A partir d'aquell moment, a més de desaparèixer un mode de vida, també vam perdre una mica del nostre patrimoni i de la nostra manera de viure. Però quan va començar tot? Doncs amb el pare d'en Ramon, en Josep Madrenas Jofre, que va comprar 180 ovelles a Foixà, a Cal Carbo-ner. A part d'iniciar aquesta activitat, treballava a

jornal per a en Josep Vilà, que en aquella època era negociant i donava feines per fer a la zona de Sant Martí Vell, la Pera i fins a la Bisbal d'Empordà. Eren tasques a preu fet que es pagaven per tona recollida i sempre pendents del temps i de les condicions meteorològiques de la temporada. Tot això van ser uns cinquanta anys de feina. La seva dona era la Margarita Puig, filla de Can Ranyoc de Flaçà. Així, amb aquest nou vessant laboral volia millorar les condicions econòmiques existents per poder fer, per exemple, millores a la casa. Les ovelles eren de raça ripollesa, ja que només tenen una o dues cries i les cuiden molt bé. A més, aquesta varietat es comporta molt bé als boscos i prats.

Comentant les bondats d'aquesta raça, no s'estranya de dir que els ramats haurien de ser protegits, valorats, i que se n'hauria de fomentar el retorn. Tenen un gran impacte positiu en els nostres ecosistemes i constitueixen una gran prevenció dels incendis forestals, ja que netegen el bosc i fan que no es perdin els camins. Les Gavarres haurien de tenir-ne: les ovelles mengen moltes bardisses i fan, de manera natural, uns tallafocs que poden arribar a ser molt necessaris. A més, tenir persones que es dediquen al pasturatge vol dir tenir persones que saben i coneixen tots els corriols i les dreceres de les zones forestals del nostre entorn. Sens dubte, serien de gran ajuda per als bombers, agents rurals, o senzillament per a tots aquells que protegeixen i vigilen els nostres boscos.

El 2002, després de nou anys, va decidir plegar i vendre el ramat a l'Alfons Plácido, negociant del sector. Un any després, va decidir tornar-ne a agafar un. Les terres d'aspre de la zona de Farreres, formades principalment per camps petits, no són aptes per a ús agrícola i és millor plantar-hi farratge per al bestiar. Per tant, podem dir que va tornar a la ramaderia mogut per les condicions de l'entorn. Aquest nou ramat era més gran. Eren ovelles tancades i no estaven acostumades a tenir gos. Calia comprar gossos adients. Em confessa que en ocasions manen més que el mateix pastor. Altre cop opta per la raça ripollesa. M'explica que, d'ovelles de raça lacona, l'altra possibilitat, ja n'ha tingut i ho ha acabat descartant, ja que no porten prou llet per criar tres o quatre possibles cries, i que a més tenen bessonada, i això fa que hagin d'estar molt més cuidades.

I com obtenia el guany econòmic? Doncs per vendre la carn s'havia d'anar a Verges, a l'escor-

xador de la Faribel. Quan tens entre set i vuit animals que pesen 20 quilos, ja els hi pots portar. Pagaven pel preu net, que sol ser cap a la meitat. Realment t'hi pots guanyar la vida dignament. Aprofites molt bé totes les terres, i si tens xais també els vens. Tens moltes possibilitats i t'estalvies comprar el menjar, ja que tu mateix el cultives. En aquest aspecte, tot és força positiu.

Un ofici necessari però sacrificat

Així, quin és el problema? Per què no hi ha continuïtat? Doncs, pel que vaig sabent, bàsicament pels horaris i l'exposició continuada a l'exterior. A l'estiu, aquest pastor començava a les sis i fins a dos quarts d'onze del matí, i a la tarda des de les set fins a les onze de la nit. Com us podeu imaginar, amb molta calor. El bestiar té tendència a agrupar-se per evitar les mosques, que el molesten molt. El dia que plou, les ovelles queden tancades a l'estable i mengem userda o farratge. A l'hivern, l'horari va des de les onze del matí fins a les sis de la tarda. I no hi pot faltar el típic sarró del pastor, ben preparat per dinar a fora. Les ovelles aguanten molt millor la fred que no la calor. Porten un bon vestit de llana a sobre que els fa d'abric de manera excel·lent. Només les molesta la tramuntana. Tal com em comenta en Ramon, la vida del pastor és dura, però, com tot a la vida, si s'agafa a gust, tot es pot arribar a portar bé. És una vida sacrificada, sens dubte: recorda, quan era jove i anava a buscar la que en aquell moment era la seva xicota a Fonolles, que els diumenges eren un drama. A més de cuidar les vaques, havia d'anar com un coet a buscar-la i a vegades ja força tard. Ja se sap, el camp i les seves feines no tenen horaris. Quan es van casar, ja va ser tot molt més fàcil, amb menys desplaçaments, treballes a casa i es pot arribar a compaginar. El ramat seguia una ruta bastant fixa des de Farreres fins al pla de Sant Joan de Mollet, i des d'aquí fins als termes de Foixà i la Pera. A part de fer de ramader, també li toca tenir cura de les terres en propietat o llogades, en el seu cas a Flaçà, la Pera, Foixà i Sant Joan de Mollet.

Per què no tenim pastors joves? Com hem vist, és una feina molt sacrificada, i al nostre jovent li costa adaptar-se a aquesta vida. Un ramat no té res a veure amb una granja, on pots deixar el menjar a unes hores concretes i ja està. Aquest ofici és molt més complex i també, en part, delicat. Has de vigi-

lar el que mengen els animals, ja que, segons com, poden arribar a emmalaltir o morir. I també estar al cas d'aspectes com les abelles, que posen molt nervioses les ovelles i fan que perdin el cap i que es dispersin. Després costa molt trobar-les i tornar-les a agrupar. Realment hi has d'estar a sobre i estar pendent de molts més aspectes dels que podríem arribar a pensar. A més de tot això, el ramader novell al principi té complicat tenir vacances. Poder contractar algú els primers anys no és gens fàcil, i si no et trobes bé costa molt trobar persones que et puguin substituir. A més, les ovelles són fidels. Si els canvies el pastor, algunes es rebel·len i es

Les Gavarres haurien de tenir-ne: les ovelles mengen moltes bardisses i fan, de manera natural, uns tallafocs que poden arribar a ser molt necessaris

Els pastors són uns grans homes del temps. Si els animals mengen molt i busquen aliment en llocs de difícil accés, és que noten que vindrà pluja

L'adeu al ramat

queixen fent el seu grupet i la seva vida. Per descomptat que no et fan cas, ja que se senten ofeses. Són molt i molt llestes, detecten coses fora del que és habitual i ens ho fan saber. Tot això és una gran feinada extra que s'ha de saber portar amb molta paciència i també experiència. Al final del dia, totes han de ser a l'estable.

Un altre aspecte que cal tenir en compte és que els pastors són uns grans homes del temps. Si els animals mengen molt i busquen aliment en llocs de difícil accés, és que noten que vindrà pluja. No perden el temps i es van guardant reserves a la panxa. Ja saben que l'endemà no ho podran fer. Si, a més, salten i es belluguen molt, tindrem tramuntana assegurada. La noten i la pressenten de manera més que encertada.

El ramat es va vendre el 2012 a Maçanet de la Selva per ajudar a la neteja i gestió de les finques municipals de la població. Els tractes van ser una mica llargs, però al final van reeixir favorablement. En aquell moment, el nostre pastor estava en llista d'espera per a una operació de genoll delicada. No va trobar gent per poder conciliar i no li va quedar cap altra opció. La darrera etapa li va costar, les ovelles ja anaven més ràpides que ell i era el gos el que posava ordre i ho acabava d'ordenar tot. Fins i tot explica l'anècdota que un senyor que el va veure des de l'estació de tren li va voler comprar el gos en veure la seva eficàcia. Evidentment, un company de feina així no està a la venda. Arriba a ser un més de casa i podem dir també de la família.

En aquell moment s'acabava una etapa que va començar als setze anys, quan es va posar a fer de mosso amb en Siset de Can Comalada, a Flaçà. Tenia cura de les eugues, els cavalls i un matxo. A part de munyir les vaques, també treballaven el cultiu de l'userdà. Aquesta primera feina li va durar un mes i va venir motivada perquè el seu pare no li va voler donar un duro per anar al cinema. En aquella època tenia la seva colla d'amics a Farreres, amb en Pere Vila, en Josep Perich Armengol i el seu cosí, en Pere Madrenas. Després d'aquella experiència, el seu pare el va fer tornar a casa. Després es dedicà al carbó, present a la nostra zona, a les recol·leccions d'escorces o a desembussar amb el matxo, a més de fer moltes altres feines que anaven sortint. Una gran lluita que li va fer aprendre les quatre regles bàsi-

ques a l'escola, però va poder anar a conferència per aprendre pel seu compte amb en Modest Adroher Homs, aleshores veí de Flaçà i originari de Fonteta.

Una vida de sacrifici amb poques compensacions que sembla que, si no hi posem remei, no tindrà gaire continuïtat. De pastors, a la nostra llera del Ter, pel que sembla –mai en podem estar del tot segurs– ja no en queden. En recorda un a Sant Martí Vell que creu que també ha plegat. Una mica més enllà i molt a prop tenim en Narcís Sala, a Foixà; en Josep Nogué, a Corçà; en Gerard Marçal, a Serra de Daró, i en Josep Frigola, a les Olives. Grans persones, sens dubte, amb una professió que ens aporta, com hem vist, grans beneficis. Tant de bo en puguem tenir molts més, els necessitem. Un ofici com aquest hauria de renéixer. Esperem-ho~

BERTA I SARA VILASECA FROU

Fotografia
Martí Navarro Molina

Narcís Frou

Les històries de l'avi Siset

Des de petites hem escoltat l'avi Siset explicar un munt d'anècdotes seves a Celrà. Sempre remarcant que avui és “l'home més gran, el que ha munyit més vaques i el que té els ulls més blaus de la carretera”. Podríem afegir-hi que també és el que té els cabells més blancs, qui sap

Potser no saps qui és el nostre avi, però si fa temps que vius a Celrà segur que l'has trobat a Can Pla comprant el pa, amb la Lluïsa a buscar el diari, els divendres al mercat, a Can Ponac o passejant amb la bicicleta, perquè sí, tot i els seus 88 anys, fins fa poc ha continuat pedalant. És en Narcís Frou Comas, però se'l coneix com a *Siset*.

Ell va néixer el 1936, l'any que va començar la Guerra Civil. Això fa que a hores d'ara no sapiguem el dia del seu aniversari: al carnet d'identitat hi posa un dia, a l'Església n'hi ha inscrit un segon, i

la seva mare encara en deia un tercer. “Sempre ho hem celebrat el dia de Sant Narcís, el 29 d'octubre, així amb una celebració ja ho tenim tot fet.”

Malgrat que la seva família fos de Celrà, néixer a l'inici de la Guerra va fer que fins als tres anys ell visqués a Vilosa amb els seus avis materns, la seva mare i les seves dues germanes grans. El seu pare va estar al front i va ser empresonat a Barcelona, fet que va comportar que no es coneguessin fins al 1939. Quan va acabar la Guerra, ell no volia que el seu pare tornés, perquè això significava que havia

de deixar de dormir amb la seva mare. Però així va ser. És a partir del 1939 que va a viure a Celrà, i encara ara hi continua visquent, a la mateixa casa on va anar a viure quan tenia tres anys, a Can Va de Cos.

Can Va de Cos, la casa dels Frou

Can Va de Cos ha estat, i encara és, la casa de la família Frou. La casa rep aquest nom perquè antigament tenia la comuna a fora al jardí, primer al costat de la porta i després al costat del pou, així que quan necessitaven anar de ventre, com diria l'avi, havien de sortir a fora, la qual cosa era un problema si plovia.

Abans la casa era molt més gran, i ara ha estat dividida. El que encara ara es manté és la façana de fora, amb l'escrit del seu besavi i les escales de l'interior. Són unes escales molt especials per a ell, ja que van ser construïdes pel seu besavi, que era picapedrer, amb les restes del que confeccionava i no quedava bé a les altres cases.

Si algun dia passeu per davant de la casa i us hi fixeu bé, hi ha una pedra gravada on diu: “Benito Frou 1891”. Aquest és l'any que la casa va ser construïda al costat de la via on es troba ara. Anti-

gament era l'altre costat, on encara hi ha el pou, al mig de l'aparcament de l'estació, però la van haver de tirar a terra quan la Renfe hi va posar la via.

Can Va de Cos era una granja, i tota la família s'hi dedicava, malgrat treballar en altres llocs simultàniament. Tenien vaques, un cavall i una euga, un matxo, gallines, i prop de seixanta conilles... El seu pare era el que donava menjar a les vaques i les munyia, “sempre amb les mans, mai amb màquines d'aquestes d'ara”. I no tota la llet era per vendre, ell també en robava als vedells quan tenia set. A més a més, cada nit ajudava a pelar blat de moro abans d'anar a dormir. També ajudava a collir olives, d'una en una, i si començaven a l'octubre, s'hi estaven fins Nadal. Ara qui té oliveres és l'àvia, a Púbol, on ella va créixer.

Més endavant, quan ja estava casat amb l'àvia Hermínia i ja havien nascut la nostra mare i les nostres ties, la casa continuava sent una granja, tot i que tenien menys animals, però llavors qui se n'ocupava més era l'àvia, mentre l'avi feia de paleta amb el seu cunyat. Avui ja no és una granja, la localització de la casa no ho permet, ja que es troba entre la via del tren i la carretera de Palamós. Era un lloc molt concorregut, i hi feia molta

pudor, així que es van veure obligats a deixar de tenir bestiar.

Nosaltres, les seves netes, no hem vist mai aquesta granja de la qual tots parlen, però entre l'avi i l'àvia ens han explicat moltes vegades com era. De petites, sempre ens deien que al pou era on guardaven les girafes, i nosaltres, convençudes, creïem que era veritat.

Amb l'Hermínia, una de les parelles més grans del poble

L'avi i l'àvia són una de les parelles més grans de Celrà que avui en dia segueixen junts. Es van conèixer quan anaven a ballar i anys més tard es van casar, tot i que el primer cop que l'avi va intentar fer-li un petó ella s'hi va negar. Durant el seu matrimoni han tingut quatre filles. Tot i això, hi ha una curiositat en la seva relació, ells estaven “connectats” des de molt abans: la tia de l'àvia va ser la dida de la mare de l'avi quan ella va néixer, ja que va perdre la mare.

Els temps han canviat molt, i la seva infància va ser molt diferent de la nostra. Mentre que nosaltres hem anat sempre a l'escola, a l'institut i ara a la universitat, quan ell era petit es dedicava a munyir vaques, robar la llet als vedells i de tant en tant anar a l'escola, tot i que poques vegades. En aquell moment, anava a classe al que ara són les Escoles Velles, amb el senyor Joan. Els més joves no sabem qui és, però els més grans de casa segur que n'han sentit a parlar.

A part de treballar i d'anar a l'escola, també feia altres coses. Quan podia, si a casa no tenien feina, anava a jugar a la plaça de l'Església amb els seus amics. Era poc sovint, ja que sempre hi havia alguna cosa amb la qual podia ajudar. També anaven a l'Ateneu, a Can Serra, a jugar a la riera de Palagret, i a futbol i *balonmano* al camp de futbol vell (l'actual plaça del Mercat). Quan ja va ser més gran, amb els seus amics agafaven el Tren Petit i anaven al cinema a Girona. A dia d'avui ja no sabem ni què era el Tren Petit.

Encara dalt la bicicleta

Del que nosaltres estem segures és que li agradava molt anar amb bicicleta, fins i tot hi anava sense mans. I si ens ho creiem és perquè fins fa no gaire encara marxava de casa entre una i dues hores al dia per anar a veure els camps del polígon, comprar el diari, fer voltes pel carrer de la Cabanya, i tot això amb una bicicleta vella, que té una roda una mica torta. De fet, aquests últims anys, el primer que feia al matí era agafar la bicicleta, fer unes quantes voltes a l'era i deixar-la preparada davant la porta de casa, anar a esmorzar, i després sortir a fer la volta. Ara fa mig any que la bicicleta està guardada i no l'agafa. Tot i això, el veureu a Can Pla comprant el pa, amb la Lluïsa a buscar el diari, els divendres al mercat i cada tarda a Can Ponac~

Antiga mola per esmolar ganivets i eines per treballar el camp

ROSA GIL Fotografia
Jesús Potrony

Família Lladó

Tres generacions a la cuina del restaurant de Viladasens

Ingredients de l'hort, del galliner, de la granja, de proximitat en diuen ara. Fa més de seixanta anys, per crear una recepta distintiva foren essencials aquests elements i també curiositat, risc i desig d'agradar als clients. La Montserrat Grau, la senyora Montserrat, va ser l'artífex de les “patates de Viladasens”, una recepta que identifica un restaurant, Can Lladó, i que està molt associada a Viladasens, tant és així que molts clients forans vinculen el poble al restaurant i a les seves patates

En Jesús, fotògraf, i jo ens trobem amb la família un dilluns d'octubre a la tarda, quan el servei de dinar ha acabat i tot està endreçat. Són cinc veus, la senyora Montserrat, en Josep, la seva esposa Maria Àngels, i la parella jove, en Jordi i la Yamina, que ara porten el restaurant. Són francs, cordials. Pocs

dies després de l'entrevista, els pares i l'àvia marxen a les Canàries, on passen llargues temporades.

Hem de retrocedir als anys cinquanta per trobar els inicis de Can Lladó de Viladasens, un restaurant familiar, viu, portat per tres generacions seguides. En Vicenç Lladó, hereu d'una casa pairal situada al

A dalt, d'esquerra a dreta, en Jordi, en Josep, la Maria Àngels i la Yamina. A sota, la Montserrat i la seva besneta Nora

poble, i la Montserrat Grau, una jove benestant de Sant Jordi Desvalls, es casen al setembre del 1955 i s’instal·len a Can Lladó. És una casa-botiga-estanc on es ven una mica de tot: “Hi veníem sucre, arròs, macarrons..., tot allò necessari per menjar, i també hi podies comprar mitges, calces, escombres..., coses necessàries”, explica la Montserrat. A Viladasens també hi havia una fleca amb central de telèfons, una barberia-cafè, escola...

El fonament de Can Lladó és una casa de menjars. Amb la construcció d’una granja a Viladasens, l’any 1963, la Montserrat comença a cuinar a la casa pairal. No era cuinera, però s’hi posa: “Varen venir treballadors i nosaltres ens vàrem oferir per fer-los el menjar i, si volien, podien quedar-se a dormir. A la botiga hi havia un petit menjador, jo cuinava, i el meu marit ajudava a la cuina i seguia cuidant els animals. Fèiem dos primers i dos segons: macarrons, cigrons, peix que anava a buscar a Figueres, xai, botifarres...”, recorda.

El boca-orella provoca la vinguda de nous clients, de Girona, de Banyoles, de Salt... La botiga queda petita i els Lladó traslladen les taules a la galeria de la casa: “Entre setmana venien treballadors, i els caps de setmana fèiem molts sopars. Els primers anys anava a dormir a les dues de la matinada, i a les cinc ja estava munyint vaques”, afirma.

Una cuina tradicional: cargols, rostit i platillos

És passat un temps que la Montserrat inventa les patates, primer sense nom específic. “Un molt bon client demanava sempre patates. Eren farcides amb carn i beixamel. Vaig anar provant altres receptes fins fer-ne una amb patates tallades fines i carn, i sí, són les patates que encara servim avui.”

I el nom? Són patates d’Olot? De Viladasens? No hi ha dubte possible: “Són patates de Viladasens. Venia molt sovint un grup de Salt, podien ser trenta persones, eren escoltes, un d’ells era en Salvador Sunyer, qui va ser alcalde de Salt, i ell va ser rotund: ‘Aquest plat l’has inventat tu, són patates de Viladasens’, va dir. Sí, Salvador Sunyer va posar nom al plat.”

La carta és àmplia: cargols, vedella amb bolets, conill, rostit, *platillo* amb mandonguilles, bolets, pollastre amb escamarlans... Dels fogons surten plats de cuina tradicional a preus sempre assequibles.

Heretat l'amor per la cuina

En un entorn on feina i espai estan encadenats, deslligar la vida familiar de la professional és difícil. De petit, en Josep Lladó viu la cuina. Entre cassoles, rostits, olors i clients, creix en un ambient afable, hi està bé, s’hi sent còmode. El pòsit rebut dels pares és fort: “He heretat dels pares l’amor per la cuina. Tot i haver estudiat per ser electricista, vaig decidir venir a treballar al restaurant. De petit hi veia sempre molta gent, dinant o sopant, t’hi acostumes, t’agrada”, assenyala Josep.

En Josep coneix la Maria Àngels, ella també té molta experiència en hostaleria. Han begut de les mateixes fonts, i construir la vida plegats al restaurant de Viladasens és un projecte sòlid, engrescador. Es casen l’any 1985 i un any després obren el restaurant en un espai que havia estat un annex de la botiga, un magatzem amb bocois de vi, gra, pinso. Obren amb poc més de vint taules, que incrementen amb l’ampliació del menjador i la posterior obertura d’un menjador en un espai annex. És el restaurant Can Lladó que coneixem avui.

En Vicenç, la Montserrat, el fill Josep i la nora Maria Àngels comparteixen totes les tasques del restaurant. Maria Àngels té presents els inicis: “Ens vàrem adaptar als mètodes dels avis, però per funcionar millor calia simplificar, fer canvis. L’àvia i en Josep es varen quedar a la cuina, i l’avi i jo a sala, així vàrem poder atendre i cuidar bé els clients.”

Canvis subtils dirigits a una millor atenció als clients. Als fogons, a la carta, poques modificacions. La feina és dura, són moltes hores, després del servei queda molt per fer, en Josep ho sap, i el seu fill Jordi també. Tenen estima a allò que fan. “Amb el temps assumeixes que és una feina molt sacrificada, has deixat de fer moltes coses, sí”, explica en Josep, “però t’hi adaptes. Al principi no vàrem fer canvis, va ser al final. El canvi va ser després de la covid.”

En Jordi, el net, ara rere els fogons

I és després de la covid quan en Jordi, ara cuiner de Can Lladó, entra a escena. La Yamina, la seva dona, pren el rol de Maria Àngels, atenent clients i menjador. Com el seu pare, en Jordi vivia a la casa i el restaurant era també casa. Era racional continuar el negoci familiar. La seva il·lusió: elaborar cuina tradicional amb coneixements gastronòmics més

innovadors; veure i aprendre coses diferents; assolir altres coneixements. Tot plegat porta un jove Jordi a estudiar Hostaleria a Girona, primer, i a fer pràctiques, després. “Primer al Coure de Barcelona, després al País Basc, al restaurant Zuberoa, i tot darrere al Celler de Can Roca”, explica en Jordi, que afegeix: “Volia aprendre. Tot i saber que no posaria en pràctica aquests coneixements a casa. Tenim una carta adaptada, ara ja no fem pollastre amb escamarlans, ara fem planxa, brasa..., allò que agrada ara als clients. Sí que he adaptat algunes tècniques, com la cuina a baixa temperatura. I hem ampliat la carta de postres, abans hi havia crema i flam, poca cosa més.”

Són joves, viuen al poble, a prop del restaurant. La Yamina és esteticista i no tenia experiència en aquest camp, però sí habilitat en el tracte personal “No m’ho vaig pensar gens, és una vida compartida. He treballat al costat de l’àvia Montserrat i de la meva sogra, són dos grans mestres. Feia poc que m’havia incorporat i em varen dir: ‘Aquí tens les claus’, molta, molta confiança.” Han adaptat els horaris del restaurant a les necessitats familiars per poder estar amb els seus fills, en Jan i la Nora, besnets dels fundadors.

Els clients, els treballadors, els amics, la solidesa de la família, als 91 anys la Montserrat Grau explica, sense recança, fets i anècdotes. Mentre treballava, sempre que podia sortia a saludar els clients, taula per taula. Té el record de l’escena d’una pel·lícula amb Núria Espert que es va gravar al restaurant, i ens acompanya feliç a mirar les parets plenes de fotografies. Porta per ensenyar-nos un llibre de signatures. Moltes pàgines d’agraïment de personatges coneguts, també de clients. És un reconeixement a l’hospitalitat.

La família

En Vicenç Lladó, traspassat l’any 2006, i la Montserrat Grau tenen una filla i un fill, la Montserrat (1956) i en Josep, en *Pep* (1962). La Montserrat Lladó és la propietària del restaurant Ca la Montserrat, a la carretera de l’Estartit. L’any 1985, en Josep Lladó es casa amb la Maria Àngels. Tenen dos fills, la Gemma, propietària del restaurant Ca la Gemma, a l’Armentera, i en Jordi, que juntament amb la seva esposa Yamina porten ara Can Lladó de Viladasens~

Detall del menjador. A la paret, fotografies de la família amb clients

La Sra. Montserrat, creadora de les patates de Viladasens

CLÀUDIA BUSSÉ ROJAS

Fotografia
Martí Navarro i Mila Gómez

Un sopar literari amb Lluís Muntada

Un vespre d'estiu, prou a tocar del setembre i l'arrencada del curs, ens trobem amb Lluís Muntada a l'entrada del Nimú de Celrà per emprendre una conversa sobre el seu darrer llibre, *Els dies previs*

Si en volguéssim fer un retrat ras i curt, podríem dir que Lluís Muntada neix a Girona el 1964, creix a Riudellots de la Selva i viu a Flaçà; que estudia filosofia i que té filies antropològiques. Aquests dos vessants orquestren els camins de la seva vida, s'enviscolen amb la literatura i resulten en la creació literària. A continuació, provarem d'accedir a espais més recòndits de la seva personalitat literària.

Per començar, cal dir que Muntada va estudiar filosofia, però que sempre s'ha decantat pel seu vessant més narratiu. Per il·lustrar-ho, l'autor d'*Els dies previs* explica que li agraden les parts narratives de Sartre més que cap altra cosa; Kant, el llegeix per militància i professionalitat, no per la literarietat del text; Hume, per la manera com amaneix els aspectes filosòfics amb exemples quotidians, i Wittgenstein, perquè té un estil aforístic i d'escriptura dietarística. Per a ell, Nietzsche està molt sobrevalorat i, en canvi, li agraden més Schopenhauer i els aforismes de Liechtenstein. En resum, si hi sumem Sèneca i alguns passatges de sant Agustí, veiem que Muntada es queda amb una veta filosòfica molt literària, és a dir, beu de la filosofia més propera a la literatura, a l'expressió bella dels conceptes més abstractes.

En aquest sentit, el fil narratiu de la filosofia ha influenciat la seva manera d'escriure i de crear literàriament. De la mateixa manera, la literatura amb pòsit filosòfic, com podria ser la de Stevenson de *L'illa del tresor*, amb el pòsit moral compartit amb Kipling i *El llibre de la selva*, per la capacitat

de desplegar diversos jos, d'esquivar perills i de conèixer persones, té un gran canemàs filosòfic. En altres paraules i tornant al llibre que ens ocupa, a *Els dies previs* podem veure com la literatura i la filosofia s'entrellacen, i l'una enfila l'agulla per complementar l'altra.

L'autor acompanyat per la seva colla d'amics de La Pera, durant la presentació del seu últim llibre. D'esquerra a dreta: Henry Ettinghausen, Fran Arnau, Lluís Muntada, Clàudia Bussé, Dídac Ettinghausen, Joan Puntí, Ton Tobeña i l'editor Roger Costa-Pau

En conjunt, els personatges de Muntada viuen en un intent de controlar la vida, d'agafar les regnes del caos en què estan instal·lats i de governar les emocions i les pulsions més primàries

Tanmateix, Muntada té clar que no sempre podem abstreure'ns amb aquesta intensitat. De fet, ho recorda amb les paraules de Modest Prats: “Esperem que la filosofia no mati la literatura”. Muntada hi reflexiona fent un pas més enllà, i diu, literalment: “La literatura es comunica amb la vida i viceversa, però no cal especialitzar-nos i governar un sol àtom, cal mantenir una mirada àmplia”. En aquest sentit, recordem un dels contes del llibre, el titulat “L'alarma d'incendis de l'hotel Novotel d'Amsterdam”, en què un estudiós de teoria de la literatura, especialista en Kafka, presencia com la seva vida s'escola davant mateix dels seus nassos perquè ell viu en un món d'abstraccions teòriques.

El control de les nostres vides

En conjunt, els personatges de Muntada viuen en un intent de controlar la vida, d'agafar les regnes del caos en què estan instal·lats i de governar les emocions i les pulsions més primàries. Muntada s'allunya de la consecució i retrata els vaivens de la vida amb la demostració que el control de la realitat és impossible. D'alguna manera, els seus personatges cauen al fons de l'abisme, però troben punts de diversió i d'ironia, fins i tot s'instal·len en un cert acomodament a la caiguda. Així, podríem dir que el resultat és un llibre molt schopenhauerià, en el sentit que la voluntat és en el si de la realitat. En contra del que podria pensar molta gent, Muntada afirma que Schopenhauer no amplifica la idea que les pulsions ens governen, sinó que documenta que la realitat és així. D'aquesta manera, els personatges de l'autor de la llera no parteixen de la idea que poden racionalitzar la vida completament, sinó que es deixen endur. Això és el que els fa reals, perquè, quantes vegades planifiquem, controlem, tanquem la realitat en un calaix estanc, i la vida ens sorprèn capgirant-ho tot? Aquests personatges s'alcen i intenten autoescrutar-se i tenir un cert control dins el descontrol, cosa que té paral·lelismes amb la concepció de la vida de l'autor. Tenim un llibre que, des de la portada, traspua una idea clara: som barques aïllades abocades a la tempesta i als desafiaments d'un medi que tant ens pot ser hostil com acollidor.

“Un escriptor ha de conèixer les seves vergonyes”, Cioran

La poètica de Cioran ressona a Muntada, si bé és evident que els contes del segon no tenen cap transferència biogràfica o autobiogràfica. Tanmateix, és evident que, quan escrius, poès d'uns materials configurats pel que has llegit, pel que has viscut, pel que has imaginat... En general, escrivim les filies i les fòbies, atenent que escrivim des de la literarietat i, per tant, s'ha de presentar des d'una manera harmònica i agradable per al lector. En aquest sentit, Muntada ens presenta un text molt destil·lat, curat i reposat. La sensació és que el temps de cocció i de treball constant és abundós, i Muntada confirma que *Els dies previs* són, sobretot, contes molt polits i repassats.

El paisatge de fons de la llera del Ter

Els dies previs són contes que passen, sobretot, al cap dels personatges. De fet, si ens hi fixem, prescindeix força del paisatge, però no del tot. Un lector atent s'adonarà que Muntada ressegueix les Gavarres, que li serveixen de marc per situar la vida dels personatges. El paisatge pot reforçar la suggestió, la soledat, l'abandonament, l'isolament o, fins i tot, la suavitat i el gaudi. L'autor juga amb el paisatge per reforçar la credibilitat del personatge. Per exemple, quan escriu “La clau de seguretat” necessita un aïllament paisatgístic, és a dir, d'ocultació i, alhora, d'immoralitat.

Personalitats molt marcades

Els personatges que ens presenta es caracteritzen per una personalitat narcisista, que prenen l'altre com a eina i no pel que és. També tenen un tarannà molt marcat en el cas de la pèrdua amorosa. D'alguna manera, la ruptura esdevé un assaig de la mort, tal com diu Muntada. Els personatges viuen dolguts per la pèrdua, no tan sols la de l'altre, sinó d'allò que els altres tenen d'ells mateixos. En efecte, l'autor retrata com el personatge narcisista ofereix recompenses d'acomboiament i reconfort, però sempre a canvi d'alguna cosa. Els personatges que els envolten s'adonen amb el temps que la seva vida ha girat entorn d'algú altre, que s'hi han subordinat i que, en un determinat moment, s'han de preguntar què n'ha estat, verdaderament, de la seva vida. Ho veiem exemplificat a “La falsa promesa”: “¿Quina importància podria tenir que les promeses amoroses que ens han fet fossin falses? [...] Fins que no es revela que les promeses eren falses, les promeses no actuen com una falsa promesa, encara que hagin estat dites amb tota la falsedat del món.”

En definitiva, Muntada busca endins i mira enfora per escriure una obra de qualitat literària major que retrata no només personalitats pintoresques, sinó la pura realitat de les nostres vides~

102
Cent anys
de llum a Mollet

104
A Can Vidal de Juià

COSES D'ABANTES

OLEGUER CEBRIÀ Fotografia Arxiu

Cent anys de llum a Mollet

L'arribada de l'electricitat l'any 1924 va transformar el poble i a poc a poc va canviar la vida de les famílies que hi vivien

Llums d'oli, espelmes i llargues tardes d'hivern a la vora del foc substituïdes per il·luminació artificial generada amb electricitat. Vides transformades lentament per un interruptor, un gest que ara sembla rutinari, però que va resultar revolucionari. Uns hàbits que costen d'imaginar des de la perspectiva actual, però que van canviar fa només un centenar d'anys amb l'arribada de la llum a Mollet el 1924.

A dia d'avui, l'electricitat condiona la il·luminació, la climatització, el transport, l'alimentació, la comunicació, l'oci, la cultura, la ciència i tots i cadascun dels sectors de l'economia. Per això, imaginar una vida sense llum es fa impossible, gairebé utòpic, i pren importància recordar com era la societat abans de tenir electricitat i quan va canviar la normalitat.

Però com es va introduir als pobles i a les cases de la llera del Ter? Com va arribar fins als carrers i

les llars de Mollet? I com era la vida de les veïnes i els veïns del municipi abans que les seves cases s'il·luminessin amb electricitat? Moltes preguntes amb respostes complicades de trobar.

UNA HISTÒRIA A LES FOSQUES

Costa aconseguir documentació de l'època que acrediti quin dia exacte es va encendre la primera bombeta al poble. De fet, les poques fotografies que es conserven de principis del segle XX a l'Ajuntament no estan datades i dificulten saber en quina dècada s'han de situar. Però els més grans asseguren que just fa cent anys, el 1924, els transformadors d'electricitat van arribar per primera vegada als carrers de Mollet.

Deu anys abans, el 1914, s'havia posat en funcionament la primera gran central hidroelèctrica al principat de Catalunya. Impulsada per la compa-

nyia Energía Eléctrica de Cataluña, connectava la xarxa de llacs de la capçalera del riu Flamisell, a la vall Fosca (Pallars Jussà), per dur-ne l'aigua fins a l'estany Gento, on es convertia en electricitat gràcies a un desnivell de 800 metres.

Tot i això, en plena Revolució Industrial, el 1875 Catalunya ja s'havia convertit en un país pioner en l'electrificació. Primer, va arribar a Barcelona per cobrir la demanda de dues grans fàbriques com Can Batlló i La Maquinista. Però les cases i els pobles encara continuaven a les fosques, una espera que es va allargar durant mig segle.

El motiu de la tardança es devia al llarg procés de popularització de l'electricitat, ja que a finals del segle XIX la societat ja estava estructurada en classes socials. La il·luminació, la calefacció i la conservació d'aliments elèctrica van arribar primer a les cases de les elits i la burgesia, i van entrar a la resta de llars ja ben entrat el segle XX.

A més, l'arribada de la llum a Mollet durant els anys vint va coincidir en la mateixa època amb altres avenços tecnològics clau per al progrés del poble. La construcció del canal de reg entre Bordils i Flaçà (Flassà, en català de l'època prèvia a l'adopció de la gramàtica de Pompeu Fabra) va suposar una gran millora per a la feina de la pagesia, a la qual es dedicava la majoria de la gent.

Pocs anys després de l'arribada de la llum a Mollet, el poble va viure una altra transformació amb la construcció del canal de rec entre Bordils i Flaçà

UNA CELEBRACIÓ PENDENT?

La falta de documents, imatges i informació dificulta conèixer amb detall com va afectar l'arribada de la llum a Mollet, però és evident que va transformar les vides de la gent de l'època. Cent anys després, i amb uns hàbits absolutament condicionats per l'electricitat, cal posar en valor el pes que va tenir aquesta innovació tecnològica que va transformar la societat.

La gran nevada del 2010, que va deixar el poble sense electricitat durant quatre dies, va mostrar en poc temps la dependència absoluta de la llum per part de tots els veïns i veïnes del poble. Dies de fred i fosc en què es van recuperar costums com encendre espelmes i les llargues tardes i vespres a la vora del foc. Una prova recent de la importància de la llum en el nostre dia a dia.

Conscients d'aquesta dependència, molts pobles i ciutats d'arreu dels Països Catalans, com per exemple els Prats de Rei (Anoia), Santa Perpètua de Mogoda (Vallès Occidental), Manacor (Mallorca) i Meliana (País Valencià), han commemorat l'arribada de l'electricitat al municipi.

Actes, exposicions, espectacles de llum i festes per recordar una innovació històrica. Una celebració que quedarà pendent a Mollet, on fa cent anys un transformador elèctric també va capgirar les nostres vides

XEVI JOU I VIOLA Fotografia
Aniol Simon Surià

A Can Vidal de Juià

Una tarda de finals de setembre, amb un cel embromat, quan la llum incerta ja ens anuncia la immediatesa de la tardor, truquem a la porta del mas Vidal de Juià, aquell casalot que ha aixoplugat moltes generacions d'aquest llinatge genuïnament juianenc. Ens hi espera en Josep Vidal Miàs (1950), que ens fa passar dins una estança amb un munt de documents i una espasa, mentre ens comenta que té constància de la saga Vidal des del segle XVI

↑ En Josep Vidal amb l'espasa que va rebre un avantpassat de la seva família per haver robat la bandera tricolor d'un regiment de l'exèrcit francès

↑ Documents familiars que es conserven a la casa pairal

Per començar ens ensenya que, el 1661, el rei Felip IV fa una “concessió”, a proposta del capità general, a favor d'en Pere Vidal (1643) pels serveis prestats i el nomena “ciudadà honrat de Barcelona”, amb tots els privilegis, franquícies, favors i prerrogatives de l'estament militar, i a tots els seus descendents en línia masculina, que en Josep té ben relacionats amb els enllaços matrimonials corresponents, els quals van anar mantenint el títol d’“honrats”.

Quan arriba el torn del seu avantpassat Jaume Vidal Esteva (1773) és quan s'esplaia en la narració dels fets que va haver de viure: la guerra del Francès. Ens explica que, en aquest conflicte napoleònic (1808-1813), el poble de Juià va patir conseqüències molt doloroses. Com que els regiments francesos que envoltaven la ciutat de Girona estaven escampats per la muntanya dels Àngels, aquests soldats baixaven al poble per veure si podien arreplegar no només menjar, sinó tot el que podien.

La gent de Juià, que prou pobres eren, estaven colèrics; per això, quan en tenien l'oportunitat, es venjaven. Diuen que corria la consigna: “No anirem a esmorzar fins que no hàgim pelat un francès.”

Per això mateix, el dia 7 d'agost de 1808, com a represàlia, els soldats francesos van matar vuit homes i van cremar la meitat de les cases del poble. Una d'aquestes cases fou la de Can Vidal, i ho intentaren fer amb en Jaume Vidal tancat a dins, però se'ls va escapolir, no se sap amb certesa si per la xe-

meneia o pel forat de la merda de la cort dels porcs. El que sí que és cert és que els Vidal van haver de marxar i refugiar-se a Palafrugell durant uns anys. Fou tanta la ràbia que en Jaume havia covat que, un temps més tard, va poder entrar en un campament militar francès de Cantallops i els va pispar la bandera tricolor del regiment. Aquest acte heroic li va valdre el reconeixement del títol de “caballero”, que se li va concedir al seu fill Salvador Vidal Gou (1808) juntament amb una espasa, que és la que encara es conserva a Can Vidal i que en Josep ens té preparada allà damunt la taula.

Quan van tornar a Juià, empobrits i amb tota la casa arruïnada, els Vidal van haver de subsistir fent paret seca al Bosc Tancat i altres feines feixugues, tot i tenir el títol de “ciudadà honrat”.

La conversa no s'atura i, fent alguns salts cronològics, passant per algun fet de la “carlinada”, ens anem acostant al passat més proper. Com passa a totes les famílies, hi ha gent treballadora i altres a qui no els agrada gaire doblegar l'esquena, i així arribem a l'avi d'en Josep: en Joaquim Vidal Dalmau (1863), que, tot i ser el segon fill de Francesc Vidal Ros (1832), el van fer hereu quan van veure que el seu germà gran, Jaume (1861), no era gaire feina-dor. No us penseu pas que en Joaquim fos gaire pencaire, però tenia la virtut de ser molt llest, ens comenta en Josep, i segueix dient:

–Mireu, en Joaquim, abans que el fessin l'hereu,

sabeu què era...? Contrabandista de rellotges i altres mercaderies que portava de França amb dues mules blanques!

I, rient, ens explica una anècdota que li va passar en un d'aquells viatges transfronterers.

–Una vegada, una parella de gendarmes els van aturar i els van demanar els salconduits i què portaven a les alforges. Ells es miraren i, sense dir ni piu, els van fotre un gec i els van lligar en un arbre, tot dient-los: “Si en marxar us sentim cridar, tornarem i us pelarem.”

Òbviament, els guàrdies no ho van fer, i relatava que quan havien tornat a passar ja no hi eren, senyal que algun pastor o algun bosquetà els havia alliberat, i almenys així no tenien cap mort a la seva consciència.

O una altra:

–Diu que en Joaquim va tenir unes disputes amb la vinya d'un veí i en Vidal un dia hi va calar foc. Al judici, que era en castellà, ell feia veure que no entenia el jutge. Només al final va dir-li: “Ho he fet perquè, com que no podrà aprofitar els raïms, almenys la terra es podrà aprofitar de les cendres.”

Per anar acabant, li vam preguntar si encara conservava els “títols”. La resposta fou que no, perquè el seu pare, en Delfí Vidal Darder (1916), després de la Guerra Civil (1936-1939), en què ell s'havia vist compromès, va tenir por i quan li van dir de renovar el títol de “caballero” no ho va voler fer per

por de represàlies.

Val a dir que la conversa amb en Josep, a part de ser molt amena, va ser molt transversal, ja que van anar sortint un munt de relats divertits, com per exemple la Festa dels Gats.

Resulta que com que en aquells temps, a les muntanyes dels voltants de Juià, tot eren vinyes i oliveres, hi venia molta gent a treballar. Aquesta gent, en acabar la feina, baixava al poble i anava a les tavernes, que en aquell temps n'hi havia unes quantes, i vinga, got de vi darrere got de vi. Resultat: unes borratxeres monumentals. Una de les anècdotes que ens va fer més gràcia fou la d'aquell home que tenia un cavall molt entenimentat. Diu que al matí, quan li enganxaven l'arada, ell sabia que havia de llaurar dret, però a la tarda, quan l'amo el portava al poble, també sabia que quan li carregaven un “pes mort” havia de tornar cap a casa, coneixia el camí de fer-lo tantes vegades, ja que la càrrega que els amics d'aquell home li posaven a l'esquena era la del seu amo amb la trompa corresponent. En Josep, tot rient, diu:

–Érem un poble de borratxos.

Per això, cada mes de gener, el dia de Sant Pau se celebrava la Festa dels Gats, que no feia referència als felins, sinó a les entrompades que agafava la gent i que algunes vegades havien acabat amb baralles, trencadisses i fins i tot ganivetades.

En fi, eren coses d'*abantes*!

PENSA

MENTS

110
Núria Esponellà

112
Francesc Prat

114
Xavier Cortadellas

Núria Esponellà

Narradora
i poeta

L'Elsa Peretti que no vaig arribar a conèixer

Just l'any després de la pandèmia vaig saber que la dissenyadora Elsa Peretti havia mort a la seva casa de Sant Martí Vell. Em va recar no haver fet cap intent de conèixer-la personalment. No tant perquè m'interessés el seu passat glamurós, tampoc tenia ganes de burxar en aspectes enigmàtics de la seva vida que m'havien explicat algunes persones que la van conèixer, simplement m'hauria agradat conèixer una mica l'Elsa autèntica que no vaig poder tractar de tu a tu.

Peretti ja era coneguda internacionalment quan jo estudiava COU, a finals de batxillerat, al nou institut Salvador Espriu de Salt, que en aquell moment era un edifici perdut enmig de descampats que s'acabarien convertint en una barriada profusa. Aleshores jo no sabia res de l'Elsa. Ni que provenia d'una família milionària que es relacionava amb l'elit empresarial italiana i les nissagues patrícies de Roma, ni que, havent voltat mig món, busqués una casa vella de poble on estigués tot per fer i s'hagués instal·lat a Sant Martí Vell, ben a prop de Celrà, el meu poble de naixement. Suposo que devia considerar que era un lloc relativament proper a Barcelona, la ciutat on tenia molts amics. Potser fugia de l'excés i del fum de la fama, lluny dels ambients metropolitans on havia viscut

amb intensitat. Al principi devia voler calma i privacitat. Per les entrevistes que he llegit sobre ella, intueixo que, anys més tard, instal·lar-se en un poble ancestral va ser una manera de tornar a la terra, a la natura, i a un cert anonimat que li permetia alliberar-se de les servituds de l'èxit públic.

Pel que fa a mi, no em vaig fixar en el seu nom fins anys més tard, quan l'editor de la revista *Bèlit* em va demanar de col·laborar en una secció d'opinió que es publicava periòdicament. Llavors vaig saber que la fundació que ella havia creat finançava diferents projectes culturals, entre els quals aquella revista. Tot i això, en aquell moment no em vaig interessar per saber més coses sobre la seva figura, probablement perquè jo estava massa enfeïnada i capficada en les meves coses.

Després d'haver-la descobert, ella s'havia convertit en un personatge atractiu, però distant. Tot i que suscitava en mi el mateix interès que qualsevol de les artistes oblidades al llarg de la història, aquelles que no es van conformar a fer de models com les odalisesques de Matisse o a ser reduïdes a un cos amb nom propi, talment com l'Olympia de Manet. Crec que en aquella època vaig llegir una entrevista en què l'Elsa deia que fer de model era molt cansat, sempre havies d'estar perfecta, i allò era irreal. Una dona ha de poder anar com li vingui de gust, sense mitges i amb espadnyes de veta, si vol. Com la Gala que ella va conèixer a Barcelona.

Tot el que sabia de Peretti en aquella època era que la consideraven una dissenyadora pionera: havia excel·lit en la creació de peces innovadores, fetes amb materials que l'alta joieria havia desestimat tradicionalment per considerar-los massa humils. També em semblava, per com s'expressava a través de les entrevistes, una dona de caràcter fort, intensa i disposada a trencar motlles. Vaig saber que havia engrunat uns quants patrons familiars i se n'havia sortit a l'hora de fer una vida independent i lliure.

Malgrat que vaig estar al cas de la seva trajectòria, durant anys no vaig sentir prou curiositat per acostar-me a ella. No ha estat fins després de la seva mort que m'he dedicat a investigar una mica sobre la seva vida i la seva obra i m'he trobat un personatge potent, que es presentava envoltat d'incògnites per esbrinar.

Durant un temps he seguit en la meua recerca. Potser perquè, de bon principi, em va captivar

una fotografia penjada a Internet en què es veu una vella de cabells blancs esbarriats que enfila un camí de bosc, vestida amb un caftà negre llarg fins als peus. L'acompanya un gos de pelatge fosc que va davant seu. La foto té un alè decadent, alhora deliciós, i inquieta una mica, tant per la presència de l'Elsa, que s'imposa dins l'escena, com pel túnel vegetal que creen les branques d'alzina i que s'obre finalment a una clariana de llum. La seva figura sòbria està d'esquenes a la càmera, porta un cistell en una mà i, a l'altra, una branca pelada que li fa de bastó. Pel peu de foto, es pot saber que feia el camí de la Mare de Déu dels Àngels, un santuari emblemàtic de les nostres Gavarres que em recorda la infantesa, quan hi pujàvem amb la meua mare i contemplàvem, després que ella encengués un ciri, la imatge mariana envoltada de querubins.

De l'Elsa, m'interessa aquest caminar senzill, arrelat a la natura. D'altra banda, reconec la feina de mecénatge que ella va propiciar. No entraré en polèmica sobre si alguns dels projectes culturals i socials són més o menys encertats. Aquesta no és la meua intenció. La considero una dona extraordinària, amb llums i ombres, com totes les persones, però amb un tarannà lliure i una innegable capacitat creativa. A més, en molts moments va demostrar altruisme. Moltes persones m'han parlat de la seva generositat.

Tinc la sensació que no es va deixar atrapar en cap estereotip. Estava centrada en allò que realment volia crear i que la inspirava de debò. Això és el que es desprèn de les paraules que va dir o va deixar escrites de manera pública.

Vaig escriure un relat sobre l'Elsa que guardo en un calaix, en bona mesura per les reticències que fins ara he trobat per part dels que tenen cura de la difusió de la seva obra. He interpretat que no era el moment de concloure el projecte. Són coses que ens passen als que escrivim de manera vocacional.

Avui en parlo, recordant que a molts dels que l'admirem ens captiven les mateixes essències: l'anhel de llibertat generosa, les muntanyes maravoloses de les Gavarres, els pobles de l'entorn i la natura autèntica que ens bressola l'ànima 🌿

Francesc Prat

Escriptor
i poeta

Des del cim de la Costa de Juià, abans de submergir-me en el camí que per dins el bosc porta fins a Can Noves, a Sant Martí Vell, contemplo l'esplendor de la llum sobre el Congost i Sant Julià, i més enllà Rocacorba, el Far i, al fons, el Pirineu, magnífic i sinuós fins al cel. Al nord, rere la fertilitat de les riberes del Ter, puntejades per campanars que sobresurten enmig dels pobles, la Mare de Déu del Món, el Canigó i l'Albera, ja amb claredats empordaneses, i el mar!: és el paisatge de la nostra terra natal.

"[...] Quants pensaments, / quants somnis dolços m'inspirà la vista / del mar llunyà, de les blaves muntanyes / que d'aquí veig i que un dia pensava / poder creuar, mons amagats, arcana / felicitat fingida en el meu viure! / Ignorant el meu fat [...]" La major part de l'obra de Leopardi, com els versos que ara m'han vingut a la memòria, podria ser d'aquest paisatge que hem vist des que vam néixer. L'autor de *Canti* va escriure una de les obres més líriques de tots els temps, una de les més universals i plenes d'evocacions i ressonàncies interiors, gairebé tota inspirada en la seva vida a Recanati, a prop de l'Adriàtic.

¹ G. Leopardi. *Cants*, "Els records". Traducció de Narcís Comadira. Edicions Empúries. (2004) (pàg.195-205).

Just a l'esquerra de l'inici del camí que entre alzines, pins i suros porta cap a Can Noves, hi ha la casa on, el 2021, va morir l'Elsa Peretti, italiana i interessada per l'art com el poeta de Recanati. L'Elsa, a diferència de Leopardi, sí que va realitzar els seus desitjos de viatges, d'èxit i de tranquil·litat econòmica que la vida sempre negà a l'escriptor solitari, que va morir ben jove, molt vençut i frustrat, sense cap esperança, a casa de Ranieri, l'amic napolità que l'acollí els últims temps de la seva vida. Leopardi fou enterrat al que ara és el Parco della Tomba di Virgilio a Piedigrotta, Nàpols; les cendres de l'Elsa Peretti, lluny de Florència, són a l'església d'aquí Sant Martí Vell, ara ben restaurada gràcies al seu mecenatge i el seu gust per l'elegància i la simplicitat. Una madona, dissenyada per ella, lluu en una capella lateral. Les nervadures gòtiques del temple, del segle XVI, estan decorades amb dracs meravellosament expressius que semblen inspirar els d'en Jujol i en Gaudí en les seves esclatants creacions modernistes més de tres segles després.

Els indrets de la terra natal, sovint, ho sapiguem o no, estan ben relacionats amb el nostre passat. A mi aquest camí, hi vingui a passejar o a buscar espàrrecs o bolets, em fa pensar que per "aquests turons tan olorosos" devia ser per on va anar a Celrà, a finals del segle XVIII, en Josep Noves, fill del tercer matrimoni del seu pare amb Francesca Prat del Puig, també ja vídua quan es casaren. Havia de ser l'any 1789, després de la mort del seu oncle Joan, de qui va heretar el mas de Can Prat del Puig a la vall de Palagret. La vida dels nostres ancestres fou plena de morts de fills, esposes, marits, de fams i guerres absurdes, d'atzar, herències i esforç. Però, malgrat tot, nosaltres existim perquè confiaren en la vida i perquè el dolor i el fracàs estan tan entreteixits amb la bellesa i la llum, amb el goig de viure, que fins i tot Leopardi, en el seu poema ja citat, "Els records", escriu: "Oh, Nerina! ¿De tu potser no sento / parlar aquests llocs? [...] / [...] Ja no et veu / aquesta terra natal: la finestra / on tu solies parlar amb mi [...] / [...] Els teus dies / foren, amor. Passares. I ara a d'altres / els toca de passar avui per la terra / i habitar aquests turons tan olorosos."¹

El vers que he triat per donar títol al text és una expressió lluminosa de la vida prevalent, persistent per damunt de la més profunda desemparança en

què Leopardi va viure i que trobem en tota la seva obra, una de les que més han sabut guardar en paraules poètiques les emocions i els sentiments motivats pel fet de ser conscients de ser equilibri en la cadena entre la vida i la mort.

Cançons d'un company

Sol, assegut en un banc de l'església de Púbol, dins l'ombra acollidora, un viatger d'edat, elegant, que em sembla de l'Europa central, escolta *lieder* de Mahler: *Cançons d'un company errant*. Està absort, com immers en un altre temps. Té el volum del mòbil alt i no s'adona que he entrat: l'acompanyo en el seu plaer artístic.

Fora, amb les espigues resseques i el sol de juny, sembla que l'amor tempestuós del músic i Alma Mahler, les visions d'en Dalí i les pàgines d'en Pla dansin, amb la pols, dins el vent de davant de l'església. "Tot, l'amor i la tristesa / i el món i el somni."² Turons olorosos, valsos i imperis antics, valves sucoses de vells estius i ulls blaus s'han esvaït, però encara:

les cançons de Mahler
acompanyen, errants,
el temps d'uns vells.

* * *

Dolors, d'olors

Des del matí, la llum de finals d'octubre és un esclat de dolcesa i acolliment per tota la ciutat: ampla quan he portat la meva neta a l'escola, blava i groga rere les finestres, i ara, que per la baixada de la Glòria acabo d'entrar al Park Güell, absolutament daurada sobre el mar i Montjuïc, la muntanya carregada d'història i dolor, d'olors i de morts cap a l'oest. Arquitectura i naturalesa brillen aquí amb el trencadís, amb la geometria ben harmonitzada que a cada instant celebra els valors de ser, d'habitar aquests turons tan olorosos.

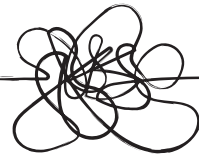
Llum i més llum:
bellesa trencadissa i...
tan dolorosa,
tan olorosa! ☘

² Són versos de la segona cançó, "Els ulls blaus", de *Cançons d'un company errant*. Sembla que a Mahler li incomodaven la immediatesa i la sinceritat amb què de jove va escriure aquests poemes.

Xavier Cortadellas

Editor,
escriptor
i periodista

La Porta

En dèiem el poble de l'estació del tren, però Flaçà era sobretot una porta. Què dic una porta? Flaçà era la porta, la gran porta, quasi l'única porta: quan marxàvem –amb tren, naturalment–, la porta de sortida a la resta del món; quan tornàvem, la porta d'entrada de la resta del món a casa. I, com totes les portes, és clar, a vegades era una porta oberta i altres vegades tancada, perquè, també com avui, més d'un cop els trens arribaven tard, algunes vegades molt tard i alguns cops fins i tot no arribaven.

–¡Pasajeros al tren!

I els *pasajeros* a l'andana, mirant-se entre ells, mirant el rellotge, mirant l'edifici de l'estació on havien comprat el bitllet i mirant la via per on havia d'arribar el tren que havia sortit de Figueres, de Portbou o de Cervera de la Marenda, aquell poble que ells en deien sempre *Cerbère*, amb l'accent francès que gasten els que han sigut espanyols tota

la vida, amb ganes.

Parlo d'un temps en què les portes *eren* obertes o *eren* tancades, i no *estaven* obertes o *estaven* tancades tal com diu tanta gent avui, amb aquest català infecte que ens allunya cada cop més de la nostra infantesa, l'única pàtria que hi ha en el DNI d'aquelles persones que tenim clar que la pàtria es tria i que no s'imposa. Parlo d'un temps també en què les portes podien estar *ajustades* o que fins i tot podien estar *ençà*, que és allò que avui en diríem *mig oberta* o potser fins i tot *semioberta*.

De jove, jo vaig tenir dos amics poetes. Suposo que encara som amics, però, com és ben sabut, el nombre d'amics es va reduint a mesura que van passant els anys. I així mateix, tal com també és ben sabut, la poesia és sobretot un gènere de gent jove, si més no d'aquella gent que vol viure pensant que és jove, mentre van passant els anys i cada any

va afegint-hi un any més. El cas és que aquells dos amics meus van guanyar alguns premis de poesia, van publicar alguns llibres de poemes. Fa anys que sembla que han plegat. Un d'ells, avui, és sobretot un articulista; l'altre va refent i refent els poemes que va escriure quan encara no tenia trenta anys i poca cosa més: algunes crítiques que també va escriure fa temps i que també reedita. Tots dos saben que no cal anar escrivint i publicant llibres i més llibres quan no es té gaire res de nou a dir, potser és per això que van ser i que són encara amics meus: contenció, mesura i no fer perdre el temps als altres en va, els primers manaments del Déu de la literatura.

Explico tot això perquè tant l'un com l'altre, de joves, van escriure alguns versos que parlen dels trens que agafaven en el temps que tots nosaltres pujàvem regularment al tren a Flaçà. El primer d'aquests poetes es diu Xavier Lloveras. A *Les illes obstinades*, segurament el seu millor llibre, hi ha aquests versos que parlen d'un tren que passa per l'antic estany de Sils, encara que no hi escrigui que és Sils i encara que tampoc no indiqui que l'estació on baixava sempre era la de Flaçà:

[...]

I en el solit viatge
de Barcelona a casa,
les hores que camuflen les fatxades
traduint la cervesa a clorofil·la,
la palmera o absent o esperrucada,
[...], els margallons que amaguen
les blanques cases blanques de la costa
amb roserars i gronxadors i hamaca,
els pàl·lids llibres d'arbres de la Selva
que passen full a cada
sotrac ferroviari,
i els boscos massa hirsuts de les Gavarres
plens de suros polsosos i bardisses,
d'aspres brucs i arboços
amb àcides cireres de sang presa,
tots els verds i la saba que el sol drecen
congreguen la claror tendra i eixuta
de les tardes antigues.

L'altre poeta es diu Antoni Puigverd i va escriure aquests versos a *Estació*, després d'acompanyar el seu germà Joan Maria a Flaçà. Sé, perquè també el conec, que en Joan Maria anava a París i no a Barcelona aquell dia. Hi va viure uns quants anys.

Tampoc no transcrib sencer el poema:

[...] Arribem tard i hem de córrer
(el local de la Renfe no s'assembla
al de Flaçà dels nostres primers trens);
[...]
[...] S'acosta el tren i admiro
com les agulles del temor foraden
les teves armes d'acer nietzschia.
Torno a dir adeu i fas el signe “V”.
Puges, el tren arrenca amb parsimònia
i se'l menja la boca de la nit.
Encara flota en les desertes vies
un mig somriure teu.

Però jo amb prou feines mai no he volgut ser un poeta. Com molts d'ells, aparentment jo també parlo de mi, però espero que no tan aparentment exclogui també els altres, perquè és de tots nosaltres de qui vull parlar.

El cas és que la porta oberta que era Flaçà quan jo tenia entre disset i no gaire més de vint anys era una porta que podia portar a moltes bandes. Llavors encara no ho sabia: pocs anys abans de la meva generació, entre moltes altres portes, aquells trens duien molts joves i no tan joves a Barcelona, sempre homes, que anaven al llit, pagant, amb una dona. No hi anaven *només* a fer això. Les dones dels nostres pobles, en canvi, ho tenien molt més difícil. Quasi impossible. Tots ho sabem. Totes a missa.

Jo soc d'una generació que va tenir sort, potser de les primeres que va tenir sort, una generació que va poder creure que era per amor que anava al llit amb una dona, que ho feia amb amor abans de fer-ho. No sabíem res i segurament va ser així. No ho sé. El franquisme s'escrotonava, la postguerra s'anava fonent, les il·lusions florien. Flaçà va ser també la porta que ens va permetre fer tot això. I somiar. I que ens va permetre pensar així. Veure-ho així. Cert o no, de jove, però també de més gran, poder creure en l'amor és important, sempre ha estat important, molt important. I com tants i tants altres joves així va ser com vam pensar-nos que acabaríem podent-ho fer tot... ja que fèiem això. El món era als nostres peus. Començava a ser també nostre. I podia ser millor. Sí. Millor. Però potser només ens ho semblava ☘

La Llera del Ter
Hivern / 2025
Núm. 69

Amb la col·laboració de

Diputació de Girona

AVUI EN DIA Medinyà, un poble sense ajuntament / El caliu del bar de Juià / Mancomunar, el pas necessari / Sant Llorenç no vol créixer més / **L'ESPIELL** Pintura, escultura i artesanía / **TOT ENRAONANT** Ramon Madrenas, l'últim pastor de Flaçà / Les històries de l'avi Siset, Narcís Frou / La família Lladó: tres generacions a la cuina del restaurant de Viladasens / Un sopar literari amb Lluís Muntada / **COSES D'ABANTES** Cent anys de llum a Mollet / A Can Vidal de Juià / **PENSAMENTS** Núria Esponellà / Francesc Prat / Xavier Cortadellas ●

